

2362

স রালি
বাংলাবুদি

॥ वः मा ॥

॥ १ ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ प्रणम्य शीरसा विष्णु त्रैलोक्याधिपतिं प्रभु ॥ नाना
शास्त्रोद्भूतं बक्ष्ये राजनिति समुच्चयम् ॥ १ ॥ भा ॥ त्रैलोक्यका अधिपति
श्रीनारायणलाई नमस्कारगारिकन नानाशास्त्रमादि कथाको राजनिति म
कहं ह्यु ॥ १ ॥ अधि त्वैव मिदं शास्त्रं नरो ज्ञास्यति तत्त्वतः ॥ धर्मो पदे शाविन संका
कार्यं शुभा शुभम् ॥ २ ॥ भा ॥ दो शास्त्र पश्चापदि धर्म अधर्मः कार्यं अकार्यं
शुभं अशुभं ज्ञानं अज्ञानं ज्ञानाहोला ॥ २ ॥ तदहं प्रवक्ष्यामि नाराणां हितका
र्यम् ॥ येन प्रज्ञा प्रवर्द्धते मातैव हितकारिणि ॥ ३ ॥ भा ॥ मनुष्यका हितं गर्वाका मः

॥ राम ॥

॥ १ ॥

आशा करुणाधि

2362

ASHA ARCHIVES

नालेमकहं ह्रुः पनुव्या लाईयो शास्त्र लेआमा लेहित गन्या जसो हित गन्या ॥ ३ ॥
मुल सुत्रं प्रवक्ष्यामि चानकेन तु भाषितम् ॥ येन विज्ञानमात्रेण सर्वज्ञत्वं
हि जायते ॥ ४ ॥ भा ॥ मूलसुत्रका कुरामकहं ह्रुः अधिचानक कर्तृपि लेआमा
द्वारा लाईक रूपा यो शास्त्र पक्ष्या पद्धि सर्वज्ञानि होजा ॥ ४ ॥ मुख्य शिष्या पदे
ज्ञान दुष्टास्त्रि भर रोग न च ॥ द्विचता सं प्रयोगेन पीडितो प्यवसिदति ॥ ५ ॥ भा ॥ म
रुव शिष्या लाई पदे श दिश्या पद्धि कुचस्त्रि स्त्री लाई आ भरणा दिश्या पद्धि ॥
अधि विग्रह्या माको शत्रु सित सं गित गन्या पद्धि संगित भया पनि नाश हुन

॥बु॥भा॥

॥२॥

॥५॥गुनिभिः सह संपर्कपंडितैः सहर्मकथा ॥ कुलेभिः सह मित्रत्वं कुर्व
रोगनावसिदति ॥६॥भा ॥गुरिाक् जनहरुसंगप्रसंगगर्नु पंडितकासाथ
कुरागर्तुकुलवंत्र मित्रगर्नु एतिगर्वावर्थनेनाशुडेन ॥६॥उत्तमतानां भुजंगानां
मद्यपानाच्चदंतिनाम् ॥ हिरां राजकुलानां च विश्वासंतिगताद्युषः ॥७॥भा
॥बहुलायाकोमानिस् सपसदवारहातिस्वास्मिराजाकामानिस् ॥ एति
सितविश्वासगन्पाजीडनाम्पाछ ॥७॥वेरिगांसहविश्वासं योनरकर्तुमि
च्छति ॥ सवृक्षांगेषु संसुप्तः पतितप्रतिबुध्यते ॥८॥भा ॥ शत्रुसितजोमनुष्य

॥राम॥

॥२॥

वैरिसितविश्वासगर्नकनजोइच्छागच्छे न्योमनुष्यरूपकाहुयामाचहिमुत्थाः
कोपस्याप्रांतजस्तोगरिविउमंछु नहं पछिआहापाउंछु ॥ ८ ॥ धनधान्यप्रयो
गेषुविद्यासंग्रहणेषुच ॥ आहारैववहारेषुत्यक्ततन्मासदाभवेत् ॥ ९ ॥ धनः
कमाउंदा धनकोप्रयोगगर्दो विद्यापहाउंदा केहिवसुसंग्रहगर्दो रवां
दामा लिंगा दिंदा यतिथोकमालाजनमान ॥ १० ॥ नगुरुः सद्योमातान
गुरुसद्योपिता ॥ येस्तारेतिमहाघोरं संसारोदधिदुस्तारं ॥ १० ॥ गुरुवगे
वरआमावावुपनिदे न जो गुरुनेसंसारसमुद्रनतरिसकनुभयाको
पस्तोतारिदिंदुन ॥ १० ॥ मानागंगासमंतीर्थपीतापुष्करमेवच ॥ गुरुके
दारसमंतीर्थमानागंगापतः पुनः ॥ ११ ॥ आमागंगा वावापुष्करती

॥ ७. भा ॥

॥ ३ ॥

र्थ. गुरुकेशरत्नोर्थवरोवरुन. आमाभया कीगंगावरोवरमांनु ॥

११ ॥ विद्यारूपं कुरूपानां क्षमारूपं न पश्चिनां ॥ को किलानां स्वरूपं
नारीरूपं पतिव्रता ॥ १२ ॥ कुरूपि को रूपविद्या हो. न पश्चि को रूपस्व
मा हो. को किल को रूपस्वर हो. स्त्री को रूप पतिव्रता धर्म हो ॥ १२ ॥ न
च विद्यासमो वंधुन च व्याधिसमो रिणः ॥ न चापत्ये समस्त्रे हो न च दै
वा परं वलं ॥ १३ ॥ विद्यावरोवरभाई को हि छैन. आकाश रिमा उत्पन्न भ
या को रोगवरोवरशत्रु को हि छैन. छोरावरोवरपियारो को हि छैन. देव
देवि वलियो को हि छैन ॥ १३ ॥ विद्या प्रवासिनो मित्रं भार्या मित्रं गृहेषु

च ॥ आनुर

॥ रामः ॥

॥ ३ ॥

नृदिविषयममो रतुनत्रयाधिसममिष्य । नवायमेसममनेन नृदि
वायव्येन । विषयवरावहमाशकोरुदन अ । प्राशरिनाउत्पन्न
स्वोपधमिन्नधर्मासिन्नपरवच ॥ १४ ॥ **आ** परदेशकोमिन्नविधा धरलोमिन्न
स्त्रीरोगकोमिन्नओहध । परत्रकोमिन्नधर्म ॥ १४ ॥ **इ** राधीताविषंविषाअजीर्ण
भोजननंविषं ॥ विषंगोष्टिदरिद्रस्यहृद्रस्यनहृत्सीविषंन ॥ १५ ॥ **आ** अभ्यास
नगम्याविद्याविषहुंछ जीर्णानभयाअन्नविषहुंछ । द्रिडभयागोनियामा
विषहुंछ । हृद्रकालाभयाकालानेसनाइतहृत्सीस्त्रीविषहुंछ ॥ १५ ॥ **अ**
नाभ्यासैहनाविधानित्यहसैहनास्त्रिय ॥ कुबीनेनहतंशेवंभृत्यदोषैहकान
पः ॥ १६ ॥ **आ** अभ्यासक्रेत्राविद्यानासिंछ । हामिसधैवोत्पात्ताहृत्सीनाशि
यावत्तुगवरेवराशत्रुकोरिहेन । ह्यरावराचरापयाहे कोहिहेन
हवरापवविद्याकोहिहेन ॥ १७ ॥ **इ** राधीताविषंविषाअजीर्ण

भा ॥

४ ॥

ननिकोवाजरोप्याधेतनाशिछ चाकरघटिपाराप्यारानाशिछ ॥ १२ ॥ नत्वा
छोरअत्तानीमूर्खभयछतसकोकुलरात्रीमाचंदमानभयाजत्तैअध्याऐहंछ
॥ १३ ॥ भा जत्तोछोरअत्तानीमूर्खभयछतसकोकुलरात्रीमाचंदमानभया
जत्तैअध्याऐहंछ ॥ १३ ॥ शर्वशेषकचंदः प्रभातेरविशेषकः ॥ त्रैलोक्या
शेषकोधर्मसुपुत्रकुलशेषक ॥ १४ ॥ भा रत्तिकावातिचंदमाहंछनदिनको
वातिश्रीसूर्यहुनत्रैलोक्यकोवातिधर्महुनकुलकोशोभागन्यापुत्रहो ॥ १५ ॥
जनेताचोपनेराचयसुविद्याप्रयछति ॥ अत्रराताभयरातापंचैतेपितर

॥ रामः ॥

॥ ४ ॥

स्मृताः ॥ १८ ॥ **आ** जन्मदिन्या प्रतिपालनार्थादिद्यापहाडन्यावानदिन्याभयम
रक्षागर्भाहतिपाचननालाईवावुभंनु ॥ १९ ॥ गुरुपत्नी राजपत्नी मित्रपत्नी
तथैव च ॥ पत्नीमातास्वमाता च पंचैते मातरः स्मृताः ॥ २० ॥ **आ** गुरुकीर्त्तनी
राजाकास्त्री सितनी आक्रीस्वाप्ती कोआमा आक्रीआमा हतिपाचनदीम
हनाशभनिजांनु ॥ २१ ॥ लालयेत् पंचवर्षाणि दशवर्षाणि ताडयेत् ॥ संजा
प्रेषोडशेवर्षे पुत्रमिदं स माचरेत् ॥ २२ ॥ **आ** कनैकोभयापनिपाचवर्षसम्म
लालनागरिछोएलाइएधनु दशवर्षसम्म ताडनागर्भसो दशवर्षभयापदिछो

उच्यते २

॥ व. भा. ॥

॥ ५ ॥

एरमित्रवरोवरगरिराषनु ॥ २१ ॥ लालनाह ह्वोदोषास्ताडनाह ह्वोशुणाः ॥ त
स्मात्शिष्यं वताडयेन्नतुलालयत् ॥ २२ ॥ भा लालनाग्न्यापछिवहुतदोषह
छ. ताडनाग्न्यापछिवहुतैशुणाह. तसर्थ ॥ पुत्रलाशिष्यलाइलालनाग
रिनराषनुताडनागनुपछ ॥ २३ ॥ भा रुदिरभ्यास्य. त्याताप्रतयाकिं प्रयोजन
ताबुभोयदिनस्याताप्रतयाकिं प्रयोजनम् ॥ २३ ॥ भा ॥ कैसेकोभयापनिवि
द्यापहुनुरुचिछ अभ्यासपनिछ भन्याबुद्धिनभयापनिजायाहोला. रुचि
पनिछेनअभ्यासपनिछेनभन्याबुद्धिलेशास्वमाकेहिप्रयोजनछेन ॥ २३ ॥

॥ रामः ॥

॥ ५ ॥

पुत्रालु विविधैः शास्त्रे नि योऽप्यासत तं बुधः ॥ नीतिज्ञा बुद्धि संघना भवन्ति खलु पूजिता
ः ॥ २४ ॥ **मा** छोराकन अनेक शास्त्र को दिन २ प्रति अभ्यास गर्न लाउनु शास्त्र नाति
बुद्धि वंत भयापछि तवै लोक ले मान्य पूजा गर्ला तसर्थ छोराकन विद्यापद
उनु पछि ॥ २४ ॥ पठ पुत्र कि मातस्य सप्रथो भारवाहकः ॥ पठतः पूजितो राजा
पठ पुत्र दिने दिन ॥ २५ ॥ **मा** चानक ज पिले आका छोरा लाई सिकाउछनु हे
पुत्र शास्त्र पठ आत्तस्य छोऽशास्त्र न पद्यापछि भारिवोकनु पर्ला शास्त्र प
स्यापछि राजाले पनि पूजा मान्य गर्ला तसकारण दिन को दिन शास्त्र पदनु

॥ सु भा ॥

॥ ६ ॥

अभ्यासगर्तुपछ भतिआकाछाएलाहिसिकाथा ॥ २५ ॥ पुतापुक्रियतापनवि
नतो न्यत्तुप्रधाननम् ॥ विकीयतेनघंटाभिर्गावः सीरविवर्जिता ॥ २६ ॥ भ
णलितुकाभगर्तुनिन्नयत्तगर्तुपछ सोभा गरिवस्थालेकेहिप्रयोजनछेन क
सोभत्याइदनदिआगारहस्तलाइधैरैघंटागहनालाइदियापनिवेचदासोत
जांदैन ॥ २७ ॥ नरस्याभरणंरूपंरूपस्थाभरणंरुतां ॥ पुणस्याभरणंज्ञानंज्ञा
नस्याभरणंक्षमा ॥ २८ ॥ भा मनुष्यकोआभरणरूपरूपकोआभरणपुणपु
णकोआभरणज्ञानज्ञानकोआभरणक्षमा ॥ २९ ॥ पुणंएछसि नारूपंशीलं

॥ रामः ॥

॥ ६ ॥

छमिमाकुलं॥ सिद्धिं पृच्छमिमाविद्याभोगंदृच्छमिमाधनम्॥ २४॥ गुणशोधन
रूपनशोधन शीलशोधन कुलनशोधन सिद्धिशोधन विद्यानशोधन भोग
गर्भकिमनिसोधन धनशोधन॥ २५॥ अगुणस्य हतं रूपं अशीलस्य हतं कु
लं॥ असिद्धेयं हतं विद्यां अभोगस्य हतं धनम्॥ २६॥ गुणान्दुन्यासां छ
कारूपकोनाशदंछ शीलान्दुन्यासां छ कुलकोनाशदंछ सिद्धिनभ
याविद्याकोनाशदंछ भोगगर्भनसक्याधनकोनाशदंछ॥ २७॥ गुणभूषा
यते रूपं शीलं भूषायते कुलं॥ सिद्धिं भूषायते विद्याभोगं भूषायते धनं॥ २८॥

ज्ञान को गहना

॥ बु भा ॥

॥ ७ ॥

रूप को गहना गुण को गहना शील स्वभाव विद्या को गहना सिद्धि धन को ग
हना मो गगर्त ॥ ३० ॥ सुकले योजयेत्कन्या पुत्र विद्या सुयोजयेत् ॥ असने
योजयेत् ॥ मित्रं धर्मो नियोजयेत् ॥ ३१ ॥ भा निका कुल मा कं न्यादि तु छोर क
व विद्या प्रहाउत् ॥ असन ना शयु कन का मलाउत् ॥ धर्म का काम मा मत्र
ताई लाउत् ॥ ३१ ॥ नापुत्रः शिखरो मेरुर्नाति निम्नोरसानलं ॥ व्यवसाय स
हाना नाति पार म हो दये ॥ ३२ ॥ भा सु मेरु पर्वत पति भति उच्च छैन पाता
न पति भति तल छैन ॥ सागर स मुद पति पार गर्भ रुं छ रुति नानि कन लानि ले

॥ सु सः ॥

॥ ७ ॥

कलेउप्रसगर्तुपछ ॥ ३२ ॥ शौ कनचतद्वेनपादेनैकाक्षरेनवा ॥ अवध्यंदिब
संक्रय्याहानाथ्येयेनकर्तु ॥ ३३ ॥ भाहकलोकभयापनिनेसकाआवाभ
यापनि चरणासात्रैलेपनिहुंछु ॥ अभ्यासदिनमिनप्रतिगर्तु ॥ दानअध्ययन
अभ्यासकर्मसतिथोकमाअभ्यासगर्तुपछ ॥ ३४ ॥ धौजनानांसहसाशि
यजयंतिपिपीलिकाः ॥ अगछनवेनतेथोपिपरमेकंनगछति ॥ ३५ ॥ भाअ
भ्यासगरिकनगयापनिहन्नादमोजनकिमिनेनाछनगयापछिगहडले
रकपाउअधिराषिकनचलनशक्तैव ॥ ३६ ॥ शनैरर्थाः शनैर्विद्याशनैपर्व

॥ ७. भा ॥

॥ ८ ॥

तलंघनम् ॥ शनैश्चर्मश्चकामश्चक्रायामश्चशनैः शनैः ॥ ३५ ॥ **भा** धनतुल्या
उनुविद्यापद्मपर्वतचदनुधर्मगर्तुकामगर्तुएतिछथोकहतपतलेइदे
नविस्तारगरिगर्तुपर्छ ॥ ३५ ॥ गुरुशुक्रवयाविद्यापुष्करेणधनेनवा ॥ अथ
याविद्ययाविद्याचतुर्थोक्तोपलभ्यते ॥ ३६ ॥ **भा** चारप्रकारलेविद्यालितुहंछ
गुरुकोचाकरिगरिकन. विद्यापद्म. पुस्तकरीकनपनि. धनरीकनपनि
विद्यारीकनपनिविद्यापद्मपर्छ ॥ ३६ ॥ एकाक्षरप्रदातारंयोगुरुनामिमंन्य
ते ॥ श्रानयोनिशतंगत्वाचंडालेष्वपित्तायते ॥ ३७ ॥ **भा** एकाक्षरमात्रसिका

॥ एम ॥

॥ ८ ॥

उन्मायुरुभयापनिमांनुपद्यतमायाया ॥ ३५ ॥ करकाया निमाशतवार १०० ज
नमभैकनफेरिचांडालकाकुलमाननभभैभो ॥ ३६ ॥ पुस्तकं पुन्ययाध
नंनाधीतंगुणसंनिधौ ॥ नशोभतेसभासभ्येजालगर्भइवस्त्रियः ॥ ३७ ॥ भा पु
स्तकमाहेरिकनमात्रैपह्निकनगरुछेडनपद्यापछिसभामाशोभाहुदैनजा
लेरेपिनिस्वयाकोछोराहैहुंछ ॥ ३८ ॥ शिल्पशौलमनालस्यवांडित्यनिबल
ग्रहम् ॥ अचौरहरणीविद्यापंचेनेअक्षयोनिवि ॥ ३९ ॥ भा काठकोत्यपा
रिहुंगाकोव्यापारि पर्वतमाचहतु आलस्यनगर्नु पाडितहुनु मित्रमंग

॥ ७ भा ॥

हर्गर्ग. इति चोरले चोरिक नले तांशन इति पाचथोक भक्षय भडा रुंन ३५

॥ ८ ॥

॥ नहि जन्म निज्येष्टत्वं ज्येष्टत्वं गुणमुच्यते ॥ गुणा गुणातरं यांति पयोद

विष्टत्वं यथा ॥ ४० ॥ भा जन्म ज्येष्टत्वं ज्येष्टत्वं गुणमुच्यते ॥ गुणा गुणातरं यांति पयोद

कसो भन्वा इदं दहि भंदापनि पाछि को युज्येष्ट ॥ ४० ॥ किं कलेन विशाले

न गुणावान् पूजितो नरः ॥ धनुर्वंशविशुद्धीपि निर्गुणा किं करिष्यति ॥ ४१ ॥

॥ भा गुणारत्नान न पछि ^{भया} हुला कलेन मा जन्म भयाले कागर्ग. लो कले गुणा

लाह मां न्यगर्ग. गुणान भया पछि धनुर्वंश राजा को ह्योरा भया प्रनिक्ष

॥ रामः ॥

॥ ९ ॥

गर्तुं छ ॥ ४१ ॥ किंकुलेन विशालेन विधाह न सुयोनरः ॥ अकलीनोपिव
दोसो पूजिते देवता इव ॥ ४२ ॥ भा विद्यान भयापछि दुलाकल मानन भय
को व्याप प्रोजन नीचाकल मानन भयापनि देवता रेमान्य पूजा गर्ता
४२ ॥ नावाधीच भवेद्विद्यायावत् पारं न गच्छति ॥ दुत्तारो च गते पारे नौका
या किं प्रयोजनम् ॥ ४३ ॥ भा विद्यारता इत्येके हुन पार न हुं माल समचा
हिं छ समुद्र पार गया पछि नाड को व्याप प्रयोजन ॥ ४३ ॥ गुणाः सर्वत्र पू
त्यंते पितृवंशो निर्गर्थकः ॥ वासुदेवं न मम्यंति वसुदेवनने जनाः ॥ ४४ ॥

॥ ५० भा ॥

॥ १० ॥

सर्वेले गुणको पूजा गर्छन् छोरा बाबा क म छैन गुण भयाका श्री कृष्ण लाइ
सर्वेले पूजा गर्छन् बसुदेव लाइ केहि पूजा गर्दैनन् ॥ ४४ ॥ गुणः कुर्वति हरत्वं
दूरे पितृ सतां सतां ॥ केतकी गंधमाश्रय स्वयंगच्छति षड्पदाः ॥ ४५ ॥ गुणं
तमानि सदा भयापनि सज्जनमानि सहरजांछन् केतकी वासनाले राटा
भयापनि भुमरुडसेठाडमा पुग्छु गुणिक छेड राटा भयापनि लोक जांछन्
॥ ४५ ॥ विद्यात्वं च नृपत्वं च न हितुं त्यपराक्रमः ॥ स्वदेश पूजितो राजा विद्या
सर्वत्र पूजयेत् ॥ ४६ ॥ ॥ राजारविद्या चंतु वैतुल्य हुदै न आकादेश ले राजा

॥ रामः ॥

॥ १० ॥

कोपूजागर्हन् सदैव लोकलोविद्याकोपूजागर्हन् ॥ ४६ ॥ एकेनापि सुपुत्रेण
 विद्यायुक्तेन साधुना ॥ कुलसुखं वसिहेन चंदे शौवप्रकाशयते ॥ ४७ ॥ भास्कर
 छोराभयापनिहंछ सुपुत्रविद्यावंत साधुपुरुष नेस्सा छोरा सुपुत्रसेज
 लकोप्रकाशगर्हन् ॥ ४८ ॥ विद्यायाः भाजनं कश्चित् कश्चिद्व्यस्य भाजनम्
 ॥ उभयो भाजनं कश्चित् कश्चिद्व्यस्य भाजनम् ॥ ४९ ॥ कसैछेउ विद्या
 हंछ कसैछेउ विद्यापनिधनपनिहरेन ॥ ५० ॥ नमति फलालिनो वृक्षानपं
 निपुणिनो जना ॥ ५१ ॥ ककाएचमूर्खं विद्यते नैव मर्त्यते ॥ ५२ ॥ फलहन्ता

५३ कसैछेउ विद्यापनिधनपनिहरेन

॥ ७ भा ॥

॥ ११ ॥

रुषरगुणिकजननमुताहुंछ सुव्याकोकाठरमूर्खजननमुतागरिवसदेन वरुभि
नहुंछ ॥ ४८ ॥ नहिकर्माणिचत्वारिसंध्याकालेप्रयोजनत ॥ आहारोमैथुननिजात
थास्वाध्यायमेवच ॥ ५० ॥ भा चारथोककामसंध्याकालमानगर्नुआहारमैथुन
निजा अध्ययन एतिकामनगर्नु ॥ ५० ॥ आहारजायतेव्याधिगर्भात्करश्च
जायते ॥ अलक्ष्मीकश्चशय्यायांसपादाशयुषः शयः ॥ ५१ ॥ भा संध्याकालमा
यायापछिरोगीहुंछ मैथुनगम्यापछिकरजन्महुंछ सुत्वापछिलक्ष्मीशयहुं
छ पाठगम्यापछिआयुशयहुंछ ॥ ५१ ॥ वेदवेदांगतत्त्वज्ञोत्तमपहोमपरायणः ॥

॥ एमः ॥

आशिर्वाद्यपरोनित्यं सः राजपरोहितः ॥ ५२ ॥ **भा** वेदवेदांगतत्त्वज्ञान्या आशिर्वा
दित्याहस्तावा एताकनपरोहितगर्तु ॥ ५२ ॥ प्राज्ञविभोमहीपालः क्षुद्रकर्मवि
वर्जितः ॥ विहरेचपरित्यागीसमदुःखसमसुखः ॥ ५३ ॥ **भा** तानिजनकोमल
स्तानुकामगर्भा आपतीमात्यागीसुखदुःखसमगर्भाहस्ताकनराजागर्तु ॥ ५३ ॥ ऊ
लशीलगुरोपेतः सत्यधर्मपरायणः ॥ प्रवीणाः पेशलोदशोराजाध्यक्षोविधीयते
॥ ५४ ॥ **भा** ऊलवंतशीलवंतगुरावंतसत्यवारीधर्मदुन्यासवेथोकमासमर्थदुन्या
हस्ताकनराजागर्तु ॥ ५४ ॥ कूरं व्यसनिनं लुब्धं मप्रगल्भमदार्जवं ॥ अनायव्ययकर्ता

॥ बु भा ॥

॥ १२ ॥

रं नाधिपत्येनियोजयेत् ॥ ५५ ॥ भा क्रूरव्यसनो लोभो अहंकारी आयनहेरिव्ययगर्वा
एस्ताकनराजानगर्नु ॥ ५५ ॥ मूलवृत्तिहितोधीरः सर्वरत्नपरिक्षकः ॥ भुविश्वा
व्यवसायी च धर्माध्यक्षो विधीयते ॥ ५६ ॥ भा सबैकनधैर्यवंतसर्वैरत्नकोपरि
क्षामगर्वासिनालु भुविदाता एस्ताकनसभाप्रतिगर्नु ॥ ५६ ॥ आर्जुर्वेदकता
सः सर्वज्ञः दिग्दर्शनः ॥ आर्यशीलं गुणोपेतं एष वैद्यो विधीयते ॥ ५७ ॥ भा आ
लज्ञानादि अभ्यासगर्वा ओ वधीज्ञान्या लोकमामिलन्याशीलत्वभावनि
हुन्या एस्ताकनवैद्यगर्नु ॥ ५७ ॥ पितृपितामहोदक्षः शास्त्रज्ञो मिष्टपाचकः ॥ भु

॥ राम ॥

॥ १२ ॥

विधाकठिनधैवस्वरूपकारः प्रशस्यते ॥ ५८ ॥ **भा** दडागुमुवादेविचिचक्षरा-
शास्त्रज्ञान्यापाकगर्नज्ञान्या- दताएस्तान्नभान्यागर्नु ॥ ५९ ॥ सकुडक्त
गृहीतार्थोलघुहस्तौजिताक्षरः ॥ सर्वशास्त्रसमालोकीरुषलेषकउच्यते ॥ ५९ ॥
॥ **भा** एकवारपश्चाकोअर्थज्ञान्यासुसगर्निलेखन्यानिकाअक्षरलेखन्या
नानाशास्त्रकोअभ्यासगर्न्याएस्तान्नलेषकगर्नु ॥ ५९ ॥ इंगिताकारतत्त्व
तोवलवानुप्रियदर्शनः ॥ अयमादीसहारसोपतीहारः सउच्यते ॥ ६० ॥ **भा**
कार्यकोअवसरज्ञान्या- वलवंतलोकसितमिलन्या- कोमलविचक्षरा- ए

॥ वृ भा ॥

॥ १३ ॥

स्ताकनछतिशरगर्तु ॥ ८० ॥ समस्तकृतशास्त्रतः पंडितश्च जिताश्रमः ॥ वैर्य
शौर्यं गुणोपेतः सेनाध्यक्षो विधीयते ॥ ८१ ॥ माहर्ताकर्ता समस्तशास्त्रज्ञान्य
विचक्षणपरिश्रमनगर्वा भूरोऽस्ताकनसेनापतिगर्तु ॥ ८२ ॥ समस्तहय
शास्त्रतावाहनेषु पराजितः ॥ सौर्यवैर्यगुणोपेतश्चाध्यक्षो विधीयते ॥ ८३ ॥
मा समस्तघोडाकोशास्त्रज्ञान्या घोडाकोषवहारसिकाडन्या भूखीरगु
णवंतस्तस्ताकनअखुशारगर्तु ॥ ८४ ॥ मेधावीवाक्यदुःप्राप्तः परचितोप
नक्षकः ॥ धीरोयथोक्तवादी चरणघट्टनो विधीयते ॥ ८५ ॥ मा मधुरगरिवो ज

॥ रामः ॥

॥ १३ ॥

॥ न्याजरोजात्याज्ञानोभर्काकोकामनबुझाइनकरोगर्नसक्या धैर्यवंत युक्त
वादीहस्ताकनहस्तपठाउनु ॥ ६३ ॥ पार्थिवस्वचभृत्यस्ववदामिगुणलक्षणम्
येनसंबद्धतेराजाभंडागारित्थैवच ॥ ६४ ॥ ॥ राजाकोरदासकोलक्षणजन
लेराजाबद्धमानगम्योत्पोभडारितुल्याउनु ॥ ६४ ॥ अतएवकुलीनानांदयांकुर्व
तिसंग्रहः ॥ आदिमध्यावसानेषुनतेयास्पतिविक्रियाम् ॥ ६५ ॥ ॥ कुलवंतद
यावंतसंग्रहगम्यापनितेत्कोकैलेपनिनाशहुदैन ॥ ६५ ॥ पंडितेषुगुणाः सर्वे मू
र्वेदोषाल्लुकेवलं ॥ तस्मात्सर्वसहस्रेणिप्राज्ञ एकः प्रज्ञास्पते ॥ ६६ ॥ ॥ पंडि

॥ बु. भा ॥

॥ १४ ॥

तच्छेदगुणमात्रैर्हंछ मूर्खच्छेदोपमात्रैर्हंछ इति ज्ञानिकमहज्जारमूर्खछोडि
कनजानीएकजनाबोजनपछ ॥ ६६ ॥ प्राप्तेनियोज्यमानेषु संतिराज्ञवयोगुणाः ॥
यशः स्वर्गनिवाशश्च पुंकरश्च धनागमा ॥ ६७ ॥ भाजानीजनराप्पाकाकाममा
राजात्ताइतीनगुणहंछन यशः कीर्तिरेष्वर्ष्यधनप्राप्तिस्वर्गवासहंछ ॥ ६८ ॥
मूर्खेनियोज्यमानेनुबयोदोषामहीपतेः ॥ अयशः श्वार्थनाशश्च नरकेपतनं
वम् ॥ ६९ ॥ भा मूर्खराप्पाकाकाममाराजात्ताइतीनदोषहंछ अयशधननाश
नरकवासहंछ ॥ ६९ ॥ तस्माद्भूमिश्वरोनित्यं धर्मकामार्थमिहये ॥ गुणावंतं

॥ रामः ॥

॥ १४ ॥

नियोमेतगुणानंविचर्जयेत् ॥ ६२ ॥ **॥** राजालाङ्घर्मअर्थकामवटाडन्याकन
गुणावंतमानिसकाममाराषनुगुणानभयाकालाङ्घोडनु ॥ ६३ ॥ यत्किंचित्
कुरुतेभृत्यशुभंवायदिवाशुभम् ॥ तेनसंवर्द्धतेराजासुखतैडकृतैरपि ॥ ७० ॥

॥ गुणावंतकनकामलायापदिशुभगयापनिअशुभगयापनिराजाको-
लक्ष्मीवृद्धिहोला ॥ ७० ॥ यथाहेमपरिक्षेतस्तापताडनछेदनैः ॥ तथापुरुषम-
प्येवंकलशालेनकर्मणा ॥ ७१ ॥ **॥** सुनकोपरिक्षागर्नुतापताडनछेदनगरि-
कनथाहाडुंछु तल्लैकलशालस्वभावहेरिकनपुरुषकोपरिक्षागर्नु ॥ ७१ ॥

॥ सु भा ॥

॥ १५ ॥

ज्ञातव्यं प्रेक्षणं भृत्यावां धवा व्यसनागमे ॥ आपत्काले तथामित्रं भार्या च विभवस्त
ये ॥ ७१ ॥ भा ॥ सेवकहीत अपहीत परिक्षागर्तुं कामपठार्थं कनगर्तुं व्यसनमाविप
त्तिमामित्रहीत अपहीत हेतुं धननभयापछिदरिद्रभयापछिस्थास्त्रीकोहितअ
पहीत हेतुं ॥ ७२ ॥ भृत्यावहुविधारणं तु तन्माधमनधमा ॥ तेनियोज्यातथा यो
ग्यं विविधेष्वेव कर्मसु ॥ ७३ ॥ भा ॥ हेतुहारणं सेवकधेरूपकारका छतु ॥ उत्तमम
ध्यमअधममानिसहेरि कनयोप २ काममाला ॥ ७४ ॥ आलस्यं मुखरं
करं स्तब्धं व्यसनितं स्तब्धम् ॥ असंतुष्टं मभक्तं च तपजेद्रूपं नराधिपः ॥ ७५ ॥ भा ॥ अ

॥ रामः ॥

॥ १६ ॥

स्त्रीवाचालः क्रोधीः तपुवीः व्यसनीः शठः असंतोषीः अभक्तीरुक्ताकनचाकर
नराधनु ॥ ७४ ॥ त्यजेत्स्वामिनमत्युग्रं मत्पुत्रं कृपणं त्यजेत् ॥ कृपणादविशेष
तः स्तस्मादकृतनाशनम् ॥ ७५ ॥ ॥ अतिउग्रस्वामिच्छाडनु कृपणाभयापनि
छाडनु कार्यअकार्यं न ज्ञां न्या राजा छाडनु ॥ एस्ताराजासंगरुगर्भसंगवस्थाना
शहंछ ॥ ७५ ॥ वामाभार्यासुतोमूर्खः प्रेषकोवाविचारकः ॥ नितेहोवंधुवर्ग
अत्यजेदस्य महत्सुखम् ॥ ७६ ॥ ॥ विपतिमानभयाकीर्त्तवीः मूर्खछोराः कामध
ठायकोनगर्भकमारोः स्नेहनभयाकोमित्र इष्टमतिथोकनछाप्रालोमूर्ख

॥ बु भा ॥

॥ १६ ॥

हुंछ ॥ ७६ ॥ न कश्चित् कश्चिद्विदुस्मिन्नन कश्चित् कस्यचित् प्रियः ॥ कारणादेव जा
यंते मित्राणि रिपवस्तथा ॥ ७७ ॥ भा कसैको मित्रं पतिच्छेन्न कसैको प्रियं पतिच्छेन्न
कार्यं कारणा माशनु पतिहुंछ मित्रं पतिहुंछ ॥ ७८ ॥ कार्याधी भजते लोकः क
लोकः परमार्थतः ॥ वत्स क्षीरक्षयं दृष्ट्वा परित्यजति मातरम् ॥ ७९ ॥ भा कार्यको
अनुसारले लोक भजना गच्छन् परमार्थले लोक भजना गर्हेन्नन् कसो भन्या आ
माले दुदनदिया वाछाले छाडछ ॥ ८० ॥ कुतो व मनो निडा अतु प्रस्य कुतो र
तिः ॥ कुतः सौख्यं दरिद्रस्य दुर्जनस्य कुतो क्षमा ॥ ८१ ॥ भा व्यसनी को निडा हु

॥ रामः ॥

॥ ७६ ॥

देन असंतोषिकोरतिहुदेन दरिद्रकोसुखहुदेन उर्जनकोक्षमाहुदेन ॥७८॥
तत्करस्यकृतोमानो उर्जनस्यकृतः क्षमा ॥ वेश्यास्त्रीणांकृतस्वेहो कृतः सत्यं
चकामिनाम् ॥७९॥ ॥ चोरछेडमानछेन उर्जनछेडक्षमाहुदेन वेश्याछेडस्ते
हुहुदेन कामीछेडसत्यछेन ॥८०॥ ॥ दुर्वलस्यवलोरजा बालानां हृदितं वलं
वलं मूर्खस्य नौनत्वं चौराणाममृतं वलम् ॥८१॥ ॥ दुर्वलकोवलराजा बाल
पकोवलस्तु मूर्खकोवलनवोलतु चोरकोवलरुहोवोलतु ॥८२॥ ॥ अनाथा
नां दरिद्राणां बालरुद्रतपस्विनां ॥ अन्यायपरिभूतानां सर्वेषां पार्थिवी गतिः ॥८३॥

॥ ७ ॥ भा ॥ ॥ अनाथको दरिद्रको बालकको रुद्रको तपस्विको अन्यायगर्वाढाउलतिको

॥ ७ ॥ गतिराजा हुन्छ ॥ ८२ ॥ व्यापित स्वार्थ हानस्पशत्रुभिस्त्रासितस्य च ॥ हृदयशो

कदम्भस्य सुहृद्दर्शनमौषधं ॥ ८३ ॥ रोगीको दरिद्रिको शत्रुको डरलाग्दो

हृदयमा शोकले दम्भ हुन्दाको एतिथोकको मित्रदर्शन गन्धौषधी हुन्छ

८३ ॥ आतुरे व्यसनै प्राप्तेऽभिक्षेपशत्रुविग्रहे ॥ राजद्वारे श्मशाने वा यस्तिष्ठति

स बोधवा ॥ ८४ ॥ भा रोगी भयासा व्यसनमा बानन पाया मा शत्रुसितविग्र

ह भयाकाठाऽमाराजद्वारमा श्मशानमा स्तिठाऽदिचारगर्वाकनभा इभं

॥ रामः ॥

॥ ७ ॥

नु॥८४॥ भावशुद्धिर्मनुष्याणां तातव्यसर्वकर्मसु ॥ भावेनचुंविताकांताभावेन
उहिताननं॥८५॥ ॥ सवैकामसामनुष्यकोभावशुद्धिर्दुल्लोचभावलेख्यासीदुं
वनगच्छन्भावलेखेरिपनिचुवनगच्छन्तत्कारणभावविशेषविचारगर्नु॥८६॥
नदेवोविद्यतेकाष्टेपाषाणेनचमृत्तये ॥ भावेषुविद्यतेदेवोत्तस्मान्भावोमह
त्तमम्॥८७॥ ॥ काठमापनिदुंगासापनिमाद्यमापनिदेवताछेनदेवताभन्य
कोभावमाहुतत्कारणभावदुल्लोच॥८८॥ शिष्याणां देवताचार्योस्तानमा
चार्यदेवता ॥ देवतायोषिताभर्तावात्सल्योजनदेवता॥८९॥ ॥ शिष्यकोदेव

॥ सु. भा. ॥ नागुरुगुरुकोदेवताज्ञानस्वास्तीकोदेवतास्वामीसर्वलोककोदेवतावात्सरा ॥ ७ ॥

॥ १८ ॥ विप्रपश्यथवाहिमाचार्यपश्यदेवता ॥ पृथ्वीपश्यथामातामित्रपश्यथ

सुतम् ॥ ८८ ॥ भा. वात्सराहेर्नुअग्निर्माचार्यहेर्नुदेवताम् आमाहेर्नुपृथ्वी

म् छोराहेर्नुमित्रम् ॥ ८८ ॥ गुरुमिद्विजातीनांवरणांवात्सरागुरु ॥ पतिरे

कद्विजातीनांसर्वस्याभ्यागतोगुरु ॥ ८९ ॥ भा. वात्सराकोगुरुअग्निचारवरणाको

गुरुवात्सरास्वास्तीकोगुरुपुरुषसर्वकोगुरुअभ्यागतहो ॥ ८९ ॥ उत्तमस्यापि

वरणास्यनीचोपिगुरुमागतः ॥ पूजनीयोयथान्यायंसर्वस्याभ्यागतोगुरु ॥ ९० ॥

॥ रामः ॥

॥ १८ ॥

॥ भा उन्नमनाताभयापतिनीचाजातिभयापतिघरआयागछिमांन्यगर्तुपछं पू
जागर्तुसवकोशुहअभ्यागतहो ॥ ५० ॥ देवतापूजयेइहमाभृत्यादानेनपूजये
त् ॥ श्रद्धपूजोपकारेणविआणामाभिवंदनम् ॥ ५१ ॥ ३॥ देवतापूजागर्तुभक्ति
लेचाकरपूजागर्तुदानदीकन श्रद्धपूजागर्तुउपकारगरिकन वासरापू
जागर्तुनमस्कारगरिकन ॥ ५१ ॥ धर्मस्यमूलंराजानस्तयोमूलंचवासराः ॥
वासरायत्रपूज्यंते ॥ तत्रधर्मःसनातन ॥ ५२ ॥ भा राजाकोधर्ममूल वास
राकोमूलतप राजावासरापूजागर्तु ताहाधर्महुंछु श्रीनारायणाले

॥ ५ ॥ **भा** **प** **नि** **ता** **हा** **मा** **स** **ग** **र्ध** **न** ॥ ५२ ॥ **आ** **चा** **रा** **त्** **फ** **ल** **ने** **ध** **र्म** **मा** **चा** **रा** **त्** **फ** **ल** **ने** **ध** **न** **म्** ॥ **आ**
॥ ५३ ॥ **आ** **रा** **त्** **फ** **ल** **मा** **प्रो** **ति** **त्या** **चा** **रो** **हं** **त्य** **ल** **क्ष** **ण** **म्** ॥ ५३ ॥ **भा** **व** **टि** **या** **भा** **चा** **र** **भ** **या** **प**
छि **ध** **न** **ध** **र्म** **स** **वै** **थो** **क** **प** **नि** **स** **फ** **ल** **हुं** **छ** **आ** **चा** **र** **ले** **अ** **ल** **क्ष** **मा** **प** **नि** **ना** **श** **हुं** **छ** ॥ ५३ ॥
भो **ज्यं** **भो** **ज** **न** **श** **क्ति** **श्च** **र** **ति** **श** **क्ति** **र्व** **र** **स्त्रि** **यः** ॥ **वि** **भ** **वो** **दा** **न** **श** **क्ति** **श्च** **ना** **ल्य** **स्य** **त** **प** **स** ॥
फ **ल** **म्** ॥ ५४ ॥ **भा** **घा** **न** **हु** **न्या** **ले** **घा** **न** **स** **मर्थ** **स्वी** **हु** **न्या** **ले** **सं** **भो** **ग** **स** **मर्थ** **दा** **न** **ग** **म्या**
ले **स्ते** **श्च** **र्य** **स** **मर्थ** **हु** **लो** **त** **प** **स्या** **का** **फ** **ल** **ले** **मा** **त्र** **हुं** **छ** ॥ ५४ ॥ **वा** **ले** **चै** **व** **च** **रे** **क** **र्म** **स** **नि**
त्यं **ख** **लु** **जी** **वि** **त** **म्** ॥ **फ** **ल** **ाना** **म** **पि** **प** **का** **नां** **श** **श्च** **तं** **प** **त** **नं** **क** **व** **म्** ॥ ५५ ॥ **भा** **वा** **ल** **व**

॥ ५५ ॥

॥ ५५ ॥

देषिधर्मगर्तपछसंसारअनित्यकसोहोभन्या. पाक्याकोफलषस्यामैत्योशरीरको
नाशहुन्छ॥८५॥ सदंभयहृतोधर्मकोधेनैवहृतंतपः॥ अदृढंचहृतंज्ञानंप्रमादे
नहृतंश्रुतम्॥८६॥ भा अहंकारिभयापछिधर्मनाशहुन्छ कोधीभयापछितप
कोनाशहुन्छ दृढनभयापछिज्ञानकोनाशहुन्छ प्रमादभयापछिसुत्याकोनाश
हुन्छ॥८७॥ अदीप्प्रग्नौहृतोहोमोहताभुक्तिरसाक्षिका॥ उपजीव्याहताकंन्यास्वा
र्थेपाकक्रियाहता॥८८॥ भा वलियोनभयाकाअग्निमाहोमगन्याकोव्यर्थ साछि
नभैषायाकोअन्नव्यर्थहामलीकनदियाकीकंन्याव्यर्थहुन्छ आक्राअर्थतेपाकग

॥ बु॥ भा ॥ याको अन्नव्यर्थं हंछु ॥ ७ ॥ दक्षि व्याधिदुःखानि बंधनव्यसनानि च ॥ भद्रानुः फ
॥ २१ ॥ लमेतानि तस्मादानं विशिष्यते ॥ ८ ॥ भा पूर्वजन्मसादाननगत्याकाफलनेदा
रिदु हंछु व्याधिदु हंछु दुःखदु हंछु व्यसनीदु हंछु इतिकारणलेदानगर्नु ॥ ९ ॥ पुन
काश्चिद्वधान्येषु पुत्रिकाश्च जंतुषु ॥ तादृशस्ते मनुष्येषु यच्च धर्ममहीकृता ॥ १० ॥ भा
नोको हि धर्ममारसनभयाका कस्तो भयाधानमागेडानभयाको जस्तोजंतुमा
भत्या पुतली जस्तो त्वो मनुष्य ॥ ११ ॥ त्यज दुर्जन संसर्ग भज साधु समागमम् ॥ कुरु
पुण्यमहोरात्रं स्मरं नित्यं म नित्यताम् ॥ १२ ॥ भा यो संसारमा दुर्जन संसर्गनिगर्नु सा

॥ रामः ॥

॥ २१ ॥

धुकोसंगमगर्तु एतौदिनपुरापगर्तुसंसारअनित्यभतिज्ञानु॥१००॥ इति श्रीचा
नकनृपिकृतसंसारसंग्रहेवृद्धिचानकश्लोकभाषायां प्रथमशतकम्॥१॥
श्री शास्त्रार्थचक्षुषाविद्वान्नरेन्दोनीतिचक्षुषा॥ वेदार्थचक्षुषाविप्रश्नरचा
रचक्षुषा॥५॥ भा पंडितकाभाषाशास्त्रराजाकोभाषानीतिवाक्यराजाकोभाषा
वेदार्थपरशेषमनुष्यकोभाषाचिदाचर्चागर्तु॥१॥ राजाधर्मणिधर्मतापापेपा
पसमागमो॥ राजानोऽर्निर्वृत्तस्यायथा राजा तथा प्रजा॥२॥ भा राजाधर्मिभयाव
जापतिधर्मिहं ह राजापापिभयावजापनिपापीभयावजापिहं ह राजाको

॥ व. भा. ॥

॥ २९ ॥

वृत्तिननिकोभयाप्रजाकोवृत्तिपनिननिकोहं छनसकाराराजालेधर्मगर्नुपछ

॥ २ ॥ उद्यमंसाहसंधैर्यवलबुद्धिपराक्रमम् ॥ षडेतेयस्यतिष्ठंतितस्यदेवोपिसं

कितः ॥ ३ ॥ भा. उद्यमंसाहसंधैर्य. वलबुद्धिपराक्रममितिछगुरासंयुक्तभयाको

पुरुषदेविकनदेवतालेपनिसंकागछन् ॥ ३ ॥ साम्यदानेनभेदेनक्रमेणाचवलेन

च ॥ सर्वसस्तसदाशत्रुघातनीयोनराधिपः ॥ ४ ॥ भा. साम्यदानभेद. क्रमवल

तिगरिकनसवैवलुनाशगरिकनराजालेशत्रुकननाशगर्नुपछ ॥ ४ ॥ पात्रेत्या

गीपुरोरागीभोगेपरिजनैः सहः ॥ शास्त्रेवोधारोयोधानुपतः पंचलाक्षरां ॥ ५ ॥

॥ २९ ॥

॥ २९ ॥

॥ सुपात्रमात्मांगगर्नुगणमाइछागर्नुपरियारमिलिषानु. शास्त्रमावटोसर्नु. संया
ममातयारगर्नुएतिराजाकोपाचलक्षणा ॥ ५ ॥ उत्तमः पुण्यपातेनशूरोभेदेनयोज
येत् ॥ लुचमर्थप्रदानेनसमस्तुल्यपराक्रमैः ॥ ६ ॥ उत्तमपुरुषनमस्कारगरिकन
कामगर्नु ॥ शूरोपुरुषभेदगर्नुलोभीजनहरुलाइधनदिनु. जोरिलाइतुल्यपराक्र
मगर्नु ॥ ७ ॥ आत्मछिदंपरेदयाद्रिघाछिदंपरस्पृच ॥ गृहेतकर्मइवांगानिपरभा
वंचरक्षयेत् ॥ ८ ॥ आफनुदोषअर्कात्ताइनदिनुअर्काकोदोषभयापनिनाश
गरिदिनु. कसोभन्याशिशिरकातकाकूमलेगोप्यगरिकनलुकिवसुछरुतलेअ

॥ बु. भा ॥

॥ २२ ॥

अर्काकोरोषप्रकाशनगर्तु ॥ ७ ॥ मनसाचिंतितं कार्यं वचसा न प्रकाशयेत् ॥ मंत्रलक्ष
गागूटात्मा कार्यं सिद्धिश्च जायते ॥ ८ ॥ भा मनलेचिताया को कार्यं वचनले प्रकाश
नगर्तु मंत्रगुप्तगम्या मै मनसुवागम्या को गोप्यगर्तु तव कार्यं सिद्धिं हंछ ॥ ९ ॥ उप
कारगृहं तेन शत्रुणां शत्रुमुद्धरेत् ॥ पादलग्नतरस्थेन कंठकेनैव कंठकम् ॥ १० ॥ भा
उपकारगम्या पछिशत्रुलेशत्रुपनिउद्धारगर्हन् कसोभन्या पादतलमालाग्या को
काठोकाढालेफिकछन् तस्मै शत्रुपनिकाममालागच्छ ॥ ११ ॥ वह्नेदमित्रं स्वंधेन वा
वत्कालं विवर्जयेत् ॥ तथैव मागते काले भिद्यात् घटमिवाश्मनि ॥ १२ ॥ भा आश्रयविष

॥ एमः ॥

॥ २२ ॥

॥२॥ हेजिहेकडुकशेहेमधुरं किंनभाषसे ॥ मधुरं वदकज्जालिलो कोयं मधुरप्रिय ॥१०॥

निमाशत्रुपनिवोकिजंनुपछुं शत्रुकोकालआयापछिघटभूमिमावस्यामैनाशगल
॥१०॥ हेजिके मधुरकराक्याननबोल्याकोमधुरकरोबोलमंगलभयाकोसबैलोक
लाइमधुरकराप्रियहुंछु ॥११॥ जिक्कायेवसतेलस्मीजिक्कायेमित्रबांधवाः ॥ जिक्काये
बंधनश्चापिजिक्कायेमरणांधवम् ॥१२॥ ॥ जिक्कायमाश्रीलस्मीवसछिन् मित्रबांध
वपनिजिभामाछुबंधनपनिजिभादेप्रिहुंछु मृत्युपनिजिभामाछुएतिकारणमिठो
कराबोलनु ॥१३॥ प्रियवाक्यप्रदानेनसर्वतुष्यंतिजंतवः ॥ तस्मादेवहिजातव्यंकिंवा
केनदरिद्रता ॥१३॥ ॥ मिठोकराबोल्यापछि सबैलोकपनिसंतोषहुंछन् तस्का

॥ ७ ॥ भा ॥

॥ २३ ॥

एषावचनलेदरिडनबोलनु ॥ १३ ॥ अविदोगरश्चैवशस्त्रपाणिधनापहा ॥ से
त्रराएपहाशिवषडेतेआततायिन ॥ १४ ॥ भा ॥ आगोराषिदिन्या ॥ विषषानदिन्या
शस्त्रधारणागन्या ॥ धनकोनाशगन्या ॥ घेतचोर्मास्याहीचोरिकनल्याउन्या
एतिथोकगन्याआपस्तनभंनु ॥ १४ ॥ आततायिनमायातमपिवेदांतपागं
जिघांसंतंजिघासेनयान्नतेनवस्रहाभवेत् ॥ १५ ॥ भा ॥ एतिथोकमाएकथो
कगन्यानाशवेदांतपारुन्यावास्त्राभयापनिमारिदिनु ॥ त्योवास्त्राभया
पनिवस्रहस्यालागदेन ॥ १५ ॥ राखुपास्तयतेनित्यंसत्यधर्मपरायणः ॥ निजि

॥ एम ॥

॥ २३ ॥

त्यपरसैन्यानि प्रतिधर्मपालयेत् ॥ १६ ॥ **भा** राजालेपनि सदा कालले सत्पथमले
राज्यप्रतिपालगर्तु ॥ १६ ॥ पुष्पं पुष्पविनिनूयान् मूलैरेदं न कारयेत् ॥ माला
कारइवांगानियथा जानाति सारम् ॥ १७ ॥ **भा** फलफलदिपिन एन उषेली
पारीजस्तो माली लेवगै चामा विचार गछे न तले राजालेपनि पजाला इदुः खनरी
कनकरलाडनु ॥ १७ ॥ अरिमित्रमुदासीने मध्यस्थं स्थविरेण रुम् ॥ येन बुध्यति
महात्मा सच सर्वत्र नश्यति ॥ १८ ॥ **भा** यो शत्रुयो मित्रयो उदासी यो मध्यमयो बु
ढो योगरुमनी जौबुरुदेन न्योमानि सघटिया बुद्धिभया को होना शिंछु ॥ १८ ॥

॥ वु चा ॥ अनायव्ययकर्तारं अनर्थकलहप्रियः ॥ आनुरेगवर्धभक्षचनरः शीघ्रं विनश्यति
॥ २४ ॥ ॥ १८ ॥ आकाशामृदानीभंदाअर्घ्यालोषचगर्वाविनास्कारराकलहग
र्वाहोगलाग्यामामवैथोकषान्याएस्तामानिसचोडेनाशिंछ ॥ १९ ॥ कः का
लकानिमित्राणि कोदेशः कोव्ययागमौ ॥ कचाहंकाचमेशक्तिश्चित्तितंचमुहु
र्मुहुः ॥ २० ॥ कालकौनछमित्रकोछ कौनदेशहो क्यारवर्चहुंछ क्यआ
न्दानीहुंछ मकौनहुंमेरोशक्तिकटिकोछ योवारंवारचिंतनागदैरहनु ॥ २०
सिंहादेकंवकादेकंशिक्षेचत्वारिककुवत् ॥ वायसापंचशिक्षेचषष्टपूरास्त्री

॥ एमः ॥

॥ २४ ॥

निगर्हभात् ॥ २१ ॥ भा ॥ सिंहदेवि एकगुणवक्त्रादेवि एकगुण कषरादेवि
चारगुण कौवादेवि पाचगुण ककरदेवि छगुण गदाहादेवि तीनगुण
एतिसि कनु भंछन् ॥ २१ ॥ पुभुत्वकार्यमत्यं वा यो नरकर्तुं मच्छति ॥ स
र्वारंभेषु तत्कार्यं सिंहदेकं विधीयते ॥ २२ ॥ भा ॥ ठुलोकामभयापनिसानु
कामभयापनि सिंहकोचहर्षागर्तु ॥ २२ ॥ इंदियाणि च संयम्य वक्त्रतपेहि
तो नरः ॥ कार्यकालोपपन्नानि सर्वकार्याणि साधयेत् ॥ २३ ॥ भा ॥ सर्वइंदि
यलाइव सगरिकनवक्त्रादे गरिकामकावेला माकार्यगर्तु ॥ २३ ॥ पागु

॥ व वा ॥

॥ २५ ॥

स्थानं च युद्धवसं भागं वंधेषु ॥ स्त्रीया माक्रस्य भुंजी न शिखे च त्वारिक कृ
तत् ॥ २४ ॥ भा ॥ विहानै उठ न्या युद्ध गन्धर्व वंधु वर्ग ला इ वा डि पां तु स्वा त्किन्ना
इ व लै सि त भोग गर्तु ए ति चार थो क क पु रा दे पि सि क तु गु रा भ न्या को क सै
को प नि लि तु ॥ २४ ॥ गूढ मैथुन धूर्त च काले चाल य सं ग्रहः ॥ अप मा द म
विश्वासं प्रंच शिखे च वा य मा त् ॥ २५ ॥ भा ॥ गोप्य गरि मैथुन गर्तु धूर्त इ
तु वे ला मा घ र ला उ तु विश्वास क सै को न मां तु ए ति पा च गु रा को दे पि सि
क तु ॥ २५ ॥ व ह्वा शी चाल य सं तु ए सु नि डः शो ष चै त नः ॥ स्वा मि भ क्त अ श

॥ ए मः ॥

॥ २५ ॥

अथ षडेतेस्वान्तो गुणाः ॥ २६ ॥ भा ॥ पाया ढेरै घातु न पाया थोरै घातु संतो घहुतु
थोरै निडाहु न्याचाडै चेतनाहु न्या. स्वामिका भक्ति एषनु रति छ गुण कुकुर देखि
सिकतु ॥ २६ ॥ अविश्राम्य वहि झारं शीतो छंचन विघते ॥ संतुष्टं च भवो न्नित्यं
त्रीति शिखेत गर्दभात् ॥ २७ ॥ भा ॥ न विशा इ भारि वोक न्या. चिसो तातो न मान्या
सर्वदा संतो घहु न्या इतीन गुण गदा हा का सिकतु ॥ २७ ॥ विंशते ते गुणा पोत्त
यसु कुर्यादि च क्षणाः ॥ सजो ष्यति रिपु न सर्वान जययश्च भविष्यति ॥ २८ ॥
भा ॥ इवि स गुण संयुक्त भया कोचतुरजो छ सोमनुष्य ले सवै शत्रु जिति सवै

॥ ४ भा ॥

॥ १६ ॥

लेअयशपनिहुंछ ॥ १८ ॥ दूयंशतवयंपंचविरोधंचपरस्परम् ॥ पौरांक्रम्य
मानेनुवयंपंचोत्तरशतम् ॥ १९ ॥ भा ॥ तिमिसयजनाछोहामिपाचभाइछन
परस्परतिशोहासोवैरिछतपनिअकोसिनुआइलागदातिमिसयजनार
हामिपाचभाइमित्तनुपछभनि युधिष्ठिरराजालेहुजोधनराजाछेडभन्या
२० ॥ हित्वाभित्वाचकर्माणि कृत्वा वैमशातकम् ॥ ज्ञातयः समतायान्ति
यथापरः परं वशेत् ॥ २१ ॥ भा ॥ भाऊछुटियाकाभयापनिमर्मकोकुराले
काटिपरस्परवैरिगरिनमित्पापनिदासूभाइफेरिमित्छजोशत्रुहुंछडश

॥ रामः ॥

॥ २६ ॥

बुरहंछभाफनुहुदैन॥३०॥ असूर्वोयंमनुव्याणांमनुसततचेतसाम्॥ पर
स्वरपकारेणपुंसांभवतिविग्रहः॥३१॥ भा॥ सूर्यनहुन्यामानिसलेनिरर्थचित्त
नागरिपरस्पउपकारलेमात्रसाधुजनकोविग्रहहोला॥३१॥ एकोदशार्थ
कृशावायेचरंतिमहार्णवे॥ असाध्यताविनश्यंतिभैरुणाइवपक्षितौ॥३२॥
॥भा॥ पेटएकगोटाटाडकोडुइगोटाभयाकोभैरुंडापक्षिसमुद्रमासाधन
गरिहिडेछरआफनुशत्रुजातिनरभैरुंडाकोनाशभयछनृतसैशत्रुवृक्ष
॥३२॥ वेसनेसतिकुवांतयेनकेनापिसंहतिः॥ अक्षवानरगोपुंछेपुण्डाशर

॥ व. भा. ॥

॥ २३ ॥

धिर्यथा ॥ ३३ ॥ भा. ॥ आपदा मा कसै छे उभयापनि भजना गरितार्नु श्रीरामचं
दले पसुजन भया को वानर गणा को पुच्छर समाइ मित्रता गरि आका आपदा
तारे छि ॥ ३३ ॥ उत्तरं सागरोत्तीर्णं समयं वानरं बलम् ॥ अद्भूत कर्म रमेशा से
तु वधश्च सागरे ॥ ३४ ॥ भा. ॥ धैरै वदेत्ती आया सा तु भयापनि हनुक न गर्नु वा
नर गणा मा चले समुद्र मा सेतु बना गछुन् श्रीराम ले ॥ ३४ ॥

मन्वानां मेथुनं ज्वरम् ॥ भसी भाग्य ज्वर स्त्रीणां वत्सराणामानयो ज्वरः ॥ ३५ ॥
॥ भा. ॥ मनुष्य को ज्वर भया को चिंता हो. घोरा को ज्वर मेथुन. स्त्री को ज्वर मेथु

॥ रामः ॥

॥ ३ ॥

गतः ॥ ५५ ॥ **भा** भलासितसंगतभयापनिस्त्वभावकुदूतैतन ॥ आसुकाफलभिन्नकोको
 योअमितो गुलियोहुदैतन ॥ ५५ ॥ शर्कराशतभारेणामध्येनिंबुप्रतिष्ठितम् ॥ मधु
 क्षीरसमावृष्टिनिंबकिंमधुरायते ॥ ५६ ॥ **भा** शषरसयभारिहलिहलिकननीम्
 काफलरोप्यापनि. महद्दसराछिकंदैरयापनिनीमकेलेपनिगुलियोहुदैतन ॥
 ॥ ५६ ॥ पुस्तकेषुचयाविद्यापरहस्तेषुयद्वनं ॥ कार्यकालेचसंप्राप्तेनसाविद्यान
 त्वद्वनम् ॥ ५७ ॥ **भा** पुस्तकमालेष्याकाविद्यापराइकाहातदियाकोधन. काम
 परिआयाकावेलमा. त्योविद्यापनिधनपनिकामदेतन ॥ ५७ ॥ इरस्यानिच

॥ ५॥ भा॥

॥ ३२॥

मित्राणि निस्त्रेहश्चैव बांधवा॥ प्रयोजनं किं कर्तव्यमर्थितो निष्कलाति च॥ ५८॥ भा॥
टाटा भयाको मित्र॥ पीति न भयाको भा॥ क्वा काम पाइयला॥ माग्वा को न पा
या जस्तो हो॥ ५८॥ अटवी दुम पुष्पाणि हरस्या चैव बांधवा॥ कांते चाले व्यभू
ता च या॥ काले नोपतिष्ठति॥ ५९॥ भा॥ वनमाहा को फलटाटा को वंशुवर्ग भित्तामा
लेष्वा की स्त्री एति काममा आउदै न॥ ५९॥ प्रज्ञा वचन हीनश्च कर्म हीनश्च योनरा॥
निरर्था चेतना तस्य भस्मन्या हुतयो स्यथा॥ ६०॥ भा॥ बुद्धि ले हीन भयाको कर्म ले ही
न भयाको॥ मनुष्य जिउनु व्यर्थ छ॥ पराणि मां ता हुति दि या जस्तो हो॥ ६१॥ छाग

॥ एमः॥

॥ ३२॥

त्यक्ताधनेन किं ॥७१॥ भा सवैरत्नभंरास्त्रित्त उत्तम. तसनिमित्तस्त्रीभयेन भन्याध
नभयाकोक्याप्रयोजन ॥७१॥ कुस्त्रीहंतिकुटुंबानि कुपुत्रोहंन्यते कुलम् ॥ कुसं
त्रीहंन्यते राजारसुं चौरैराहंन्यते ॥७२॥ भा घटियास्त्रीभया कुटुंबनाशगर्ह ॥
कुपुत्रले कुलकोनाश. कुसंत्रीले राजाकोनाशगर्ह. चौरले राज्यकोनाशगर्ह
॥७२॥ स्त्रीणां दोषसहस्राणि गुणास्त्रीणि महीयते ॥ गृहाचारसुतोपतिमर
णेपतिनासह ॥७३॥ भा स्त्रीकोदोषहजारछन्. गुणातीनछ. क्याक्याभंन्या.
कुटुंबको निर्दानगर्नु. छोरानुत्पाडनु. पतिमन्यापछिसतिजांतु ॥७३॥ कवयः

॥ सु. भा. ॥

॥ ३५ ॥

किंनपशंति किन्नभक्षंति वायसा ॥ प्रमदा किन्नकुर्वंति किन्नजल्पति मघपाः ॥ ७४ ॥

पंडित हरुलेन देष्या कोक्या छ कागलेक्या घादेन. स्त्रालेक्या गदेन मतवार
लेगालिन दिया कोक्या छ ॥ ७४ ॥ पुत्रप्रयोजनं भार्यापुत्राः पिंडप्रयोजनम् ॥

हितप्रयोजनं मित्रं सर्वमात्मप्रयोजनम् ॥ ७५ ॥ छौरा तुल्या उनाका प्रयोजन

कन स्वासी तुल्या ॥ पिंडगरा उनाका अर्थले छौरा तुल्या उनु. हितका अर्थले

मित्र तुल्या उनु. सर्वेथोक आफ्रानिमित्तले तुल्या उनु पछ ॥ ७५ ॥ समुद्रावरणा

भूमीषाकारावरणा गृहाः ॥ नरेंद्रावरणा देशाश्च रित्रावरणा विषयः ॥ ७६ ॥ स

॥ एमः ॥

॥ ३५ ॥

मुडलेपुथिवीवेष्टितछ परघारलेघरवेष्टितछ राजालेदेशवेष्टितछ चरित्रले
त्वालीवेष्टितछ ॥७६॥ नगृहानिनवासानिनप्राकारानरक्षकाः ॥ नबंधुनैवबंधो
वासुशीलाश्चकुलस्त्रियः ॥७७॥ भा ॥ घरलेपनिरक्षाहुदै नराज्यभाइलेरक्षागर्न
शक्तेन वाधिकनपनिरक्षाहुदै न स्त्रीकावटियाशीललेमात्ररक्षाहुन्छ ॥७८॥
नदीपातयतेकुलंनारीपातयतेकुलं ॥ नारीनांचनदीनांचस्वछंदललितागति
७८ ॥ भा ॥ नदीलेतीरकोरक्षामछ न स्त्रीकोलेकुलकोनाशगछ नदीलेपनिस्त्री
लीलेपनिमनोरुगरिचलछ ॥७९॥ लतापार्श्वस्थितंवृक्षंभृत्यंपार्श्वस्थितंनृ

॥ ६ ॥ भा ॥

॥ ३६ ॥

प ॥ पार्थस्यं पुरुषं यो विद्वेष्टयंति न संशयः ॥ ७८ ॥ तद्दृष्ट्वा को ह्यनु-
नसंगवस्योऽसौ मा वसूछन् ॥ राजालेभा कान्तो कमा नो वसूछन् ॥ स सेवक-
लाशकाम अहोऽहो ॥ स्वास्मीले स गैवस्याका पुरुषलाई बोलाउछे ॥ एतिहु
देन भनि संशय छै न ॥ ७९ ॥ नैव पश्यति जात्यं धाकामां धो नैव पश्यति ॥ न पश्य-
ति मरो न मत्स्यथो रोषो न पश्यति ॥ ८० ॥ जन्मादेविकानाले पनि देषतैन
कामी पुरुषले पनि देषतैन ॥ अहंकाराले पनि देषतैन ॥ धनमात्रै तुल्याउला
भन्या पुरुषले पनि देषतैन ॥ ८० ॥ जीर्णमन्नं पशस्यंति भार्या च गतयो वना ॥

॥ राम ॥

॥ ३६ ॥

रत्नागगगनं शूरं शस्यं च गृहमागतम् ॥ ८१ ॥ ॥ जिर्णगरिषायाको अन्ननिको हुं छ
स्वास्ती भन्ना जौवनगयाको निको हुं छ ॥ शूरो भया संगममा रुनु भयाको निको हुं छ
धानगहु भन्ना घरमा पुग्नाको निको हुं छ ॥ ८१ ॥ लक्ष्मीर्लक्षणा हीने च कुल हीने स
रस्वती ॥ अपात्रे रमते ना ॥ गिरौ वर्षति वासव ॥ ८२ ॥ ॥ अलक्षणी छे उलक्ष्मी
नीच छे उ सरस्वती कुपात्र छे उ स्वास्ती इंदले पर्वतमा दृष्टि गम्या जस्तै हुं छ ॥ ८२ ॥
यस्य भार्या विरूपाक्षी कश्मली कलहप्रिया ॥ उत्तरोत्तरवाशि च सा जरा न जरा
जरा ॥ ८३ ॥ ॥ नस्की स्वास्ती न एषी कलहप्रिय उत्तरोत्तरवाशि एति स्वास्ती भ

॥ ७॥ भा ॥

॥ ३७ ॥

यापछिवुढोनभयापनिचाडोवुढोहुंछ॥८३॥ यस्यभार्यास्वरूपाचभर्तारमनु
गामिनी॥नित्यंमधुरभाषीचसाश्रियानश्रियाश्रिया॥८४॥ भा॥ जस्कोस्त्रीसुंदरी
पुरुषभन्याहोस्वामिहोभनिमान्यादिनकोदिनमिठोमधुरषियवचनबोलन्या
एत्तीस्त्रीभयापनिलक्ष्मीभयाकीजसैहुंछ॥८४॥ यस्यभार्यागृहेनित्यं सु
नीवपरिगर्जति॥तस्यसीदंतिगात्राणिपद्मिनीवहिमागमे॥८५॥ भा॥ जस्काय
रकास्त्रीले॥पुरुषलाईकुकरलेहृपकायाजस्तोगर्छे॥तस्यपुरुषकोशरीरशिशि
शिरकालकाकमलजसैहुंछ॥८५॥ यस्यभार्यागृहेचैवमातैवहितकारिणी

॥ अमः ॥

॥ ३७ ॥

वदते तस्य गात्राणि शुक्लपक्षे यथाशशि ॥ ८१ ॥ भा ॥ न स्वाघरमास्वासीले
आमालेहीतग्यामै हितगछे तस्य पुरुषकोशः शुक्लपक्षकाचंदमानस्तै
वददछ ॥ ८१ ॥ किं जातेर्वहुभिपुत्रैः शोकसंतापकारकै ॥ वरमेकः कुला
लंबीयत्र विश्रमते कुलम् ॥ ८२ ॥ भा ॥ धैरेछोरभयाकोक्यापयोजनशोक
संतापमात्रैरुच्छ सुपुत्रछोर एकभयापनि कुलकोड्डारुच्छ ॥ ८२ ॥ ए
काभार्यात्रयः पुत्राः देहलीदशधेनवः ॥ कन्याकालावसानेपिन तेयास्पति
विक्रियाम् ॥ ८३ ॥ भा ॥ एकजनास्वासीतीनछोरड्डहलीदशगाईपछि

॥ ७॥ भा ॥

॥ ३८ ॥

नन्याकीछोरीएकएतिहुन्यामांछकोविगारहुदैत॥ ८८ ॥ एष्टव्यावहक॥ पुत्र
गयामेकोयदिवजेत॥ यजेतव्याश्वमेधेननीलंवाविषमुत्सृजेत॥ ८९ ॥ भा ॥ धे
रेछोराभयाकोभयाएकछोराकराखितगयाजाला॥ त्यसलेअश्वमेधजसग
याकोफलपाउछ॥ नीलवर्णभयाकोगाइरानगयाकोफलपाउछ॥ ९० ॥ ए
केनभुक्कृक्षेणदह्यमानेनवह्निना॥ दह्यंतेतद्वलंसर्वंकुपुत्रेणकुलंयथा
॥ ९० ॥ भा ॥ वनमासुक्याकोकाठआगालेराहगछन्॥ सवैपनिराहगयो॥ तसै
कुपुत्रलेकुलकोराहगछन्॥ ९० ॥ एकेनापिसुवृक्षेणपुष्पितेनसुगंधिना॥

॥ रामः ॥

॥ ३९ ॥

वासितंतदनंसर्वसुपुत्रेणकुलंयथा॥८१॥**भा**वनमाएकरूपमासुगंधफलभयो
रवनसर्वैकोसुवासभयेछं तस्मैसुपुत्रलेकुलकोठशरगछं॥८२॥ यस्यपुत्राव
साभृत्याभार्याछंदानुगामिनी॥विभवेष्टपिसंतुष्टःस्वर्गतस्यमहातले॥८३॥**भा**
नस्कोभयापनिछोरसेवकरुआफ्रावसमाभयापछि भन्याकाऊरास्वा
जालेमात्यापछि धनपरिपूर्णभयापछि तस्कोघरस्वर्गतुल्यविश्रामहुंछं॥८४॥
येपुत्रास्तेपितुर्वश्याः सपितायस्तुपोषकः॥ तन्मित्रंयत्रविश्वाससाभार्यायत्रनिवृत्ति
॥८५॥**भा**वाबुकोदशपहुन्याछोरभंतु नसलेविश्वासपालनागछंतसलाइवाबु

॥ ७ ॥ भा ॥

॥ ३६ ॥

भंनुत सलाह मित्र भंनुत सकीस्त्री पुरुष को वश्य हुं छड सलाह स्त्री भंनु ॥ ३॥ यस्य
जीवति जीवन्ति विप्र मित्राश्च बांधवा ॥ सफलं जीवितं तस्य स्यात्कार्त्तव्यं को न जीवति ॥ ४॥
॥ भा ॥ जस्को वा एता मित्र भयो आ फनु जीउ छं ज्वा ल नीया पछि ते स्को जन्म सफ
ल आ फले माल नीउनु जियिका गर्नु ते सकी जन्म को सा फल्य हुदै न ॥ ४॥ स जीव
ति गुणाय स्य यस्य धर्म स जीवति गुण धर्म विहान स्य निस्फल तस्य जीवितम् ॥ ५॥
॥ भा ॥ जस्को गुण छड सकी जीव छ भंनु जस्को धर्म पनि छैन ॥ गुण पनि छैन ध
न्याउ स्का जन्म पनि निस्फलं भंनु ॥ ५॥ वाचा सरस्वती यस्य भार्या रूपवती सती ॥ ३६ ॥

॥ एम ॥

॥ ३६ ॥

लक्ष्मीत्यागवतीयस्यसफलंतस्यजीवितम् ॥ ८६ ॥ भा॥ जस्कामुखमासर
स्वतीछ. जस्कास्वास्तीरूपवतीहुंछे लक्ष्मीत्यागगर्नुसमर्थछ त्यसकाजन्म
भयाकोसाफल्यभंनु ॥ ८७ ॥ धर्मार्थकाममोक्षाश्रयस्येकोपिनविद्यते ॥
अज्ञागरनरसेपिनिरर्थंतस्यजीवितम् ॥ ८८ ॥ भा॥ धर्मअर्थकाममोक्ष. चा
रथोकमाएकथोकपनिजसमानिसकनछेनउसकोजागर्तिछेनउस्कोज
न्मनिस्फलहोभंनु ॥ ८९ ॥ धर्मसत्यविहीनस्यदिनंयातिचविक्रियाम् ॥ स
लोहकारभांडस्यस्वयंचैवपुजीयते ॥ ९० ॥ भा॥ धर्मसत्यनभयाकोमानिस

॥ ७॥ भा ॥

॥ ४० ॥

दिनगयाकोकस्तोछभन्या ॥ लुहारकोवस्वडसैजीराभैकननाशहंछ ॥ न
सैव्यर्थगरिकनधर्मसत्पनभयाकोपुरुषनाशभैजांछ ॥ ६८ ॥ शत्रोर
पिगुरावाच्यादोषावाच्यागुरोरपि युक्तायुक्तवचोग्राह्यनवचोगुरुगौर
वात् ॥ ६९ ॥ भा ॥ गुराकोवर्तान्भन्याकोशत्रुकोपनिगर्तुपर्छ ॥ दर्जाहुला
गुरुहुलाभनिगुरुलेभयापनिअयोग्यकरानगर्तु ॥ तसर्थ ॥ जस्ताकोतस्तो
बोलनुपर्छ ॥ ७० ॥ अकर्तव्यनकर्तव्यप्रारो ॥ कंठगतैरपि ॥ कर्तव्यमेवकर्त
व्यप्रारोकंठगतैरपि ॥ १०० ॥ भा ॥ नगर्वाकाममाघादिमाप्राणपुण्यापनि

॥ राम ॥

॥ ४० ॥

नगर्जुः गर्जुः घर्जुः काममाकंठमाषाणापुष्पापतिगरिछोडनुपर्छ ॥५००॥
इति बुद्धिचानकेनीतिशास्त्रेभाषाश्लोकद्वितीयशतकम् ॥२॥ ॥
कालेचरिपुणासंधिकालेचमित्रविग्रहः ॥ कार्यकारणमाश्रित्यकाल
क्षपतिषंडितः ॥१॥ भा॥ वेलाहेरिशत्रुसितपनिमित्तनुपर्छवेलाहेरि
मित्रसंगपनिविरोधगर्जुपर्छकार्यकाहेतुहेरिबुद्धिज्ञानिमानिसलेसम
येकाउनु ॥१॥ कालः पचतिभूतानिकालः संहरेषुजाः ॥ कालमुपेक्षुजा
गर्तिः कालोहिउरितकमः ॥२॥ भा॥ काललेप्राणिपनिपकाउछकाले

॥ सु॥ भा ॥

॥ ४९ ॥

ने प्रजापति सहरगर्धन॥ कालैले सुत्या कोपनि जाग्रत गर्धन एतिका
राले काल लंघन गर्नहुदै न॥ २॥ कालात् परोहते बीजं फलं कालात्
प्रवर्तते॥ कालो हि वर्द्धते सृष्टि पुनः कालो हि संहरेत्॥ ३॥ कालै मा
बीज रोप छन॥ कालै देवि फल फल छन॥ कालै देवि सृष्टि हुंछ सबै
करो कालै देवि हुंछ भनि जान॥ ३॥ एवं दिशौ भूमि रापश्च चंडाका नल
मातुर॥ सर्व संहरते कालस्तस्मात् कालो महत्तर॥ ४॥ आका
श दिशा एतद्दी॥ पानि॥ चंद्र सूर्य॥ अग्नि वायु॥ एतिसमेत कालैले नाश

॥ एम ॥

॥ ४९ ॥

गर्छनृतस्कारराहुलोभन्याकोकालहो ॥ ४ ॥ किंकरिष्यतिवक्ताचश्रोतायत्रन
विधते ॥ नयक्षेपराकणोमेरजकः किंकरिष्यति ॥ ५ ॥ भा ॥ सुन्यामानिसन
भयाकाठाडमावक्तामनिसकोक्याप्रयोजनछकसोभन्यानागाहृकादे
शमाधोविकोक्याप्रयोजनछकेहिकामलागदेन ॥ ५ ॥ कदलीवनमध्ये
वंहिमंदपराक्रमः ॥ अविवेकजनस्यानेगुणावान्किंकरिष्यति ॥ ६ ॥ भा ॥ के
राकोवनमाआगाकोक्यापराक्रमचलछकेहिपराक्रमचलदेन तस्मैवि
वेकनभयाकाठाडमागुणीकजनकोकेहिलागदेन ॥ ६ ॥ पुलयेभिचभय्या

॥ ७॥ भा ॥

॥ ४२ ॥

राभवंतिकिलसागरा ॥ सागराभेदमिच्छन्तिप्रलयेपिनसाधवः ॥ ७ ॥ भा ॥ पु
लयकालमासागरसमुद्रलेपनिमय्याराछाडछन ॥ साधुजनहरता ॥
कैलेपनिमय्याराछाडदैतकस्तैप्रलयकालमापनिभेदहुदैत ॥ ७ ॥ मे
रुश्वरतिकल्पांतमय्यारंसागरस्यच ॥ प्रतिपन्नमहासत्यानचलंतिक
राचन ॥ ८ ॥ भा ॥ कल्पांतकालमासुमेरुपर्वतपनिचलछसमुद्रपनिआ
क्रासिमानामावसदैत ॥ महापुरुषमात्रैकैलेपनिचलदैत ॥ ८ ॥ विद्यते
स्वीषुचापत्यंविद्यतेषाह्यणोतपः ॥ पाह्यंविद्यतेनाचेदयासाधुषुविद्य

॥ रा म ॥

॥ ४२ ॥

ते ॥ ८ ॥ स्त्रीजन छेडचंचलता हुंछु. बालरा छेडत पस्या हुंछु निच छेड छिडव
चन मात्रे हुंछु साधु छेड द्यामात्रे हुंछु ॥ ९ ॥ साधुः सन्मान मात्रेण भवंति दे
हविक्रिया ॥ उपकार सतेनापि दुर्जनः केन गृह्यते ॥ १० ॥ साधुजन छेड हा
त जोर्नि मात्र आक्राशरीर माया पनि दिंछु ॥ दुर्जन कन सय उपकार गमा
पनि आफतु हुं देन ॥ १० ॥ बुधबोध व्यानिशा स्वाणि नाबुधः शास्त्रबोधये
त् ॥ प्रत्यक्ष चकते शिपे चक्षुहीनो न पश्यति ॥ ११ ॥ ॥ सतिजन शास्त्रलेख
गुड गुंछु. मूर्ख कन केहि देखाया पनि हुं देन कसो भन्या प्रत्यक्ष वाति वि

॥ गु॥ भा॥

॥ ४३ ॥

एषवाल्पापनिअंधालेदेष्टेततस्तै॥११॥ नालिकेलसमाकात्तादृश्यतेकपि
सर्जना॥ अनेपिवदत्ताकात्तावहिरैवमनोरमा॥१२॥ ॥ सज्जनकस्तोछभ
न्यानरिवलकाफलजस्तोवाहिरननिकोभिन्ननिकोहंछुर्जनभन्याकोव
यरजस्तैवाहिराशोरातोछभिन्नकयेरमात्रछा॥१३॥ चंदनंशीतरंचंदचंदने
ननुचंदमा॥ चंदचंदनयोर्मध्येसाधुसंपर्कशीतलमा॥१४॥ ॥ चंदनमाको
श्रीखंडशीतलछचंदमापनिशीतलछचंदमारश्रीखंडभंदापनिसाधुजनस
गवधुबहुतैशीतहंछा॥१५॥ अधमाधनमिछंतिप्रातिमिछंतिमध्यमा॥ ५

॥ राम ॥

॥ ४३ ॥

नमामानमिच्छन्तिमानोभिमहताधनम् ॥ १४ ॥ **भा** ॥ अधमहत्तलेधनकोइछाग
छन् मध्यमजातिलेप्रीतिकोइछागछन् उत्तमजातिलेशान्तिकोइछागछन्
१४ ॥ मछिकाप्रणामीछन्तिधनमिच्छन्तिपार्थिवाः ॥ नीचाकनहमिच्छन्तिशान्ति
मिच्छन्तिसाधवः ॥ १५ ॥ **भा** ॥ शीगालेघाउकोइछागछन् राजालेधनकोइछागछ
न् नीचालेकलहकोइछागछन् साधुलेशान्तिकोइछागछन् ॥ १५ ॥ इतराः च
र्थमिच्छन्तिरूपमिच्छन्तिदारिकाः ॥ ज्ञातयः कुलमिच्छन्तिस्वर्गमिच्छन्तिप्रस्थिः
॥ १६ ॥ **भा** ॥ अरुमानिसहस्रधनकोइछागछन् स्त्रीहत्तलेरूपकोइछागछन्

॥ बु. भा. ॥

॥ ४४ ॥

ज्ञानिहृत्लेकलकोइछागछन्. तपस्विहृत्लेस्वर्गकोइछागछन् ॥ १५ ॥ अति
लेशेनयद्वयं अतिलोभेणायत्सुखं ॥ परपीडाव्यावृत्तिनैवसाधुषुविद्यते ॥ १७ ॥
॥ भा. ॥ अतिदुःखगरिकनधनतुल्याउनु. अतिलोभगरिकनसुखगर्नुअर्काकन
विडादि एतिकरासाधुजनसितहुदैन् ॥ १७ ॥ नशक्यंतारभेप्राप्तेअकार्येनै
वकारयेत् ॥ स्वल्पकार्यं न कुर्याच्च निष्फलं नैवसेवयेत् ॥ १८ ॥ ज्ञानीजन
लेआफलेनसक्याकोकामगर्देनन्. साधुकामपनिगर्देनन्. निष्फलकामप
निगर्देन् ॥ १८ ॥ शैरेशैरेनमाणिक्यंमौक्तिकांचगजेगजे ॥ साधकोनहिसर्वत्रचंद

॥ रामः ॥

॥ ४४ ॥

नं नवनेवने ॥ १८ ॥ भा ॥ सर्वै पर्वतमासाणि क्यहुदै न. सर्वै हाति छेठ गज मोति हुदै न
सर्वै ठाठ मासाधु जन हुदै न श्री खंड पनि सर्वै वन मा हुदै न ॥ १९ ॥ परकार्ये युक्ता
त्मा स्वकार्ये क्षिप्र साधकः ॥ स्वहृत्कार्येषु निर्वृतिराजकार्येषु विक्रमः ॥ २० ॥ भा ॥
अर्काको काम मा पनि आफु ले गरि हुन्या सम्म युक्ति गर्नु. आफ्ना काम मा बाडे
साधनु. मित्रका काम मा निश्चय गर्नु. राजाका काम मा विक्रम हुनु एतिका म
सज्जन ले विवेकै संग गर्नु पर्छ ॥ २० ॥ जले ले खेवनी चानां यत्कृतं तत्र दृश्यते ॥ अब
ले न च साधूनां शिला ले खेवति पृथी ॥ २१ ॥ भा ॥ हुचो नीचाले गन्या को काम कस्तो

॥ व. भा ॥

॥ ४५ ॥

हुंछ भन्यापानिमा लेष्याको जस्तो हो परतुरहं दैन क्षणमात्र रहंछ साधुजनले
गन्याको कामकस्तो हुंछ भन्याहुं गा मालेष्वाको जस्तो स्थिरहुंछ ॥२१॥ महतामा
पदसंति महतामपि संम्यदः ॥ इतरेषु मनुष्येषु नापदो नैव सम्यदः ॥२२॥ भाटुलो
मानिसकन आपदा प्रतिपद्ये श्वर्यपनि हुंछ इतरजन भन्याको अरु मानिस
कन आपदपनि पदेन ऐश्वर्यपनि हुदै न ॥२२॥ शंभुतुष्यति अर्केन वस्त्रशेषेन
चंद्रमाः ॥ विष्णुस्मरणमात्रेण महताकरसंप्रदः ॥२३॥ भा ॥ अर्कपत्र भन्याको
आषकापातले श्रीमहादेव संतोषहुंछ वस्त्रशेषले चंद्रमा संतोषहुंछ स्मरणगति

॥ रामः ॥

॥ ४५ ॥

कन श्रीविष्णुसंतोषहुंछुवडाआदमीहृत्लाइहातजोनीलेसंतोषहुंछुनु॥२३॥
लेखकपाठकश्चैवयेवांन्येशास्त्रचिंतयाः॥सर्वव्यसनिनोमूढाःक्रियावंतश्चपं
डिताः॥२४॥भा॥लेखकलेखन्यापठन्याभयोशास्त्रज्ञांत्योयोक्रियाज्ञानेनभन्या
मूढभंनुक्रियावंतजोछपंडितभंनु॥२५॥वाणिज्यमश्ववाणिज्यंराजसेवातपोव
नम्॥धीराश्वत्थारिकुर्वंतिकातराक्षषिवाहकाः॥२५॥भा॥अरुथोककाव्यवहार
गर्नुघोडाकोव्यवहारगर्नुराजाकोसेवागर्नुतपस्यागर्नुज्ञानिजनलेयोचारथो
कगर्नुकातरलेषेतकमाडनु॥२५॥खजेद्रुनार्थिवाणिज्यंविद्यार्थीचबहुश्रुतं॥

॥ ५. भा. ॥

॥ ४६ ॥

अनुकालमपत्पार्थीमानार्थानुपतिं बुजेत् ॥ २६ ॥ भा. ॥ धनकोइछागर्न्यालेवाणि
न्यवेपारगर्नु. विद्याकोइछागर्न्यालेभनेकशास्त्रहेर्नुपठनु. छोरांकोइछागर्न्या
लेअनुकालमासंभोगगर्नु. मानकोइछागर्न्यालेराजाकोसेवागर्नु ॥ २६ ॥ मुखं
पप्रदलाकालं वाचा वंदनशीतलम् ॥ हृदये कर्तिसंयुक्तं विविधां धूर्तलक्षणम्
॥ २७ ॥ भा. ॥ मुखभन्याकमलकाफलजस्तो सुंदरवचनभन्याधीखंडजस्तेशीत
ल. हृदयमाभन्याकतर्नुलियाकोइतिधूर्तकालक्षणहुनु ॥ २७ ॥ उर्जनपियवा
रीचविश्वासंनैवकालयेत् ॥ मधुश्रवतिजिह्वाये हृदिहालाहलविषम् ॥ २८ ॥

॥ रामः ॥

॥ ४६ ॥

उर्जनभन्याकोकस्तोछभन्यामहषायाजस्तोमिठोकरोबोलन्याजोहोतेससंगवि
श्वासनगर्नुतेस्ताकोहृदयमाकातोविषछभनिजानु॥२८॥ खरसर्षपमात्रा
णिपरछिदोणिपश्यति॥ आत्मनोवित्यमात्राणिपश्यन्नपिनपश्यति॥२९॥ भा
उर्जनहरुलेअर्काकोदोषरायोप्रमारापनिदेखरछ. आफ्नादोषभन्यावेत्तप्र
माराभयापनिनदेष्वाजस्तोगर्ह॥३०॥ दर्शनीयाश्चयेमूर्खाःधनवन्तश्चनिर्गु
णाःहरष्याअपिदृश्यन्तेकिंसुकाश्वपुष्पिताः॥३१॥ भाधनभयापनिमूर्खरनि
र्गुणीकोस्वभावकस्तोहुंछभन्या. दादादेपिलाहाकाफुलजस्तोहुंछ॥३२॥ मू

॥ ७. भा. ॥

॥ ४ ॥

खोपिपरिहर्तव्योप्रत्येक्षोद्विपदपशुः ॥ भिद्यतेवाक्यशाल्येनअट्टकटाठको
यथा ॥ ३१ ॥ भा. मूर्खकनकस्तैवडोहोस्तापनिछाडनुपछ. कानभन्याउइपु
घापशुभन्याकोइनेहुन्. एस्तामूढकोवचनकस्तोहुंछभन्यामानुकाटाज
स्तोनदेधियाकाकाटाविन्याजस्तोवेथामात्रहुंछ ॥ ३१ ॥ सर्पः क्रूरः खरः क्रू
रः सर्पाक्रूरतरः खवः ॥ मंश्रीषधिवशः सर्पः खरः केनोपशंम्यति ॥ ३२ ॥ भा.
सर्पपनिरिसहाछुर्जनपनिक्रोधीछसर्पभंदापनिमूर्खअतिरिसहाछ. कान
नभन्यासर्पतामंत्रलेवशपगर्नहुंछमूर्खकेहितेपनिवशपगर्नहुदैत ॥ ३२ ॥

॥ रामः ॥

॥ ४ ॥

हस्तिहस्तसहस्रेण शतहस्तेन वाजिनाः ॥ शृंगिनो दशहस्तेन देशत्यागेन दुर्जनः ॥
॥ ३३ ॥ भा ॥ हातिसितहस्तारहातदाधारहनु घोडासितसहस्तदाधारहनु ॥
सिङ्गुन्यापशुसितदशहातदाधारहनु दुर्जनसितदेशोच्छोडनु पछ ॥ ३३ ॥ ह
स्तिनांकशहस्तेन कशहस्तेन वाजिनां ॥ शृंगालगुडहस्तेन खड्गहस्तेन दुर्जनः
॥ ३४ ॥ भा ॥ हातिकनअंकशदेष्ठाडनु घोडाकनकोरदेष्ठाडनु सिङ्गुन्यापशुक
नलौहोदेष्ठाडनु दुर्जनकनखड्गदेष्ठाडनु पछ ॥ ३४ ॥ दुर्जनपरिहर्तव्यः शास्त्र
नालंकृतो यदि ॥ मणिनालंकृतः सर्पः किमसौ न भयंकरः ॥ ३५ ॥ भा ॥ दुर्जन

॥७ भा॥

॥४८॥

कनछाडनुपर्छशाखपद्याकोभयापनिडुर्जनकोसंगनगर्नुमणिभयापनिस
र्पकोसंगनगर्नुडरलाग्दैहुन्छ॥३५॥ पात्रापात्रविशेषेणधेनुपन्नगयोरिव
तृणात्त्रिःस्ववतेश्वरंक्षीरात्त्रिःसवतिविषां॥३६॥ पात्रपात्रकोविच
रगर्नुकसोभन्यागाश्रसर्पदैहोघासपुवाइकनगाइलेउददिन्छन्उद
पुवाइकनसर्पलेविषैदिन्छन्॥३६॥ क्षुद्रशत्रुमितिज्ञात्वानोपक्षेतकदा
चन॥ कालेडुर्जनमायातितृणावह्निवाजवत्॥३७॥ पात्रशत्रुभन्याकोसा
नुछभनिहेलानगर्नुऔसरपारिकननाशगर्छन्॥ जस्तैसुक्याकोघासमाथो

॥रामः॥

॥४८॥

रै आगाले पनि यो लिस कहत सै हो ॥ ३७ ॥ षष्टि के कर के रोषा अशीति मधु
पिंगलेश तं को रोचषो दै चक्रु स्यां तै न विद्यते ॥ ३८ ॥ भाडे दा आषाढ न्याछे
उसाठि रोष हुंछ कै लाजु गाढ न्याछे ५ असी रोष हुंछ काना घोरंग छे ५ सय
रोष हुंछ कुआ छे ५ को रोष को संख्या छे न ॥ ३९ ॥ स्या न कूटोदराचारो मित्र
स्नेहं परित्यजेत् ॥ विश्वास समये कार्ये विनाशायु पग छति ॥ ४० ॥ स्या
न भुष्ट भयाका उराचार जो छ ॥ ते ससग मित्र भाव भया पनि स्नेह न गर्नु वि
श्वास गन्या अवश्य नाश हुंछ ॥ ४१ ॥ मृड नैव मृडं हंति मृडना हंति दारुणां

॥७॥ भा॥

॥४८॥

नाशाख्यं मृडना किञ्चित् स्मात् कूरतरो मृडः ॥४०॥ भा॥ जो कवल छसा हो को
नाशगछे कमलो लेन सक्या को क्या छत सर्थ सा हो भंश पनिकमलो अतिसा
सो छ ॥४०॥ वने प्रज्वलितो वह्नि दह मूलानिलक्षति समूलमूलं मुलयति भा
पो घो मृड शीतलं ॥४१॥ भा॥ वनमा आगो लाग्पा पनिरूप को ता जरो र हं छ पानि
ले ता जरे भुद्रा उषे ली ले जां छत सर्थ कमलो देषि कन डरा उनु पछ ॥४१॥ स्थूल
रो मावली वर्दकं न्या च बहु भाषिणी ॥ उषराणि च क्षेत्राणि हूरतः परिवर्जयेत् ॥
४२॥ भा॥ हुलो रो भया को गोरु धैरै कुराग न्या स्वाधी किरा लाग्पा को घेत सति थो

॥रामः॥

॥४८॥

सुताटैदेधित्यागगर्नु॥४२॥ रहस्यभेदं पैशुन्यं परदोषानुकीर्तनं॥ कलहप्रकृति
चैव हूरतः परिवर्जयेत्॥४३॥ भा॥ गुप्तरूपकाशगर्भार्काकोचुकलीग
र्भार्काकोरोषकलहकीर्तनगर्भाउद्यममाचित्तनलाउन्याएतित्ताइटाटा
देधित्ताउनु॥४३॥ अश्वंभुक्तं गजं मत्तं गावश्चैव प्रसूतिका॥ तथायांतपुरे
रासहूरतः परिवर्जयेत्॥४४॥ भा॥ घोडाकोरथवरुलायाकोहतिवियाया
किगाइअंतपुरकीरासीएतिदेधिफरकरहनु॥४४॥ उर्जनंचसदासिचंपर
स्वामिरतास्त्रियः॥ गोजीरांवस्त्रुनीरांचहूरतः परिवर्जयेत्॥४५॥ भा॥ उर्जन

॥ ५ भा ॥

॥ ५० ॥

मित्रपरपुरुषसितपेलन्यास्वाज्ञादुटिगाइ फाघाकोलुगाएतिथोकवाडैछोड
नुपछे ॥ ४५ ॥ नविश्वसेदमित्रस्यमित्रस्यापिनविश्वसेत ॥ कदाचित्कपितंमित्रं
सर्वगुह्यं प्रकाशयेत् ॥ ४६ ॥ ॥ वैशितितशत्रुसितविश्वासनगर्नुमित्रसितपनि
विश्वासनगर्नुकदाचित्मित्ररिसायाविश्वासप्रकाशगर्ताभंन्यादरहुंछ ॥ ४७ ॥
नविश्वसेदविश्वासेविश्वासेनैवविश्वसेत् ॥ विश्वासंभयमुत्पन्नंमूलानपिनि
हंतनि ॥ ४८ ॥ ॥ भविश्वासछेडविश्वासनगर्नुविश्वासिसितपनिविश्वासनगर्नु
कदापिविश्वासगम्यापछिभयउत्पतिहुंछभयभयापछिनाशहुंछ ॥ ४९ ॥

॥ रामः ॥

॥ ५० ॥

नदीनां च नखीनां च शृंगीणां शस्त्रपाणिनां ॥ विश्वासं नैव कर्तव्यं स्त्रीषु राजकुलेषु
च ॥ ४८ ॥ **भा** नदीसितं नखात्मासितं सिगात्मासितं शस्त्रधारणागम्यासितं विप्रा
नीसितं राजासितं विश्वासनगर्तु विश्वासगम्यानां शकुंछ ॥ ४९ ॥ नदीतीरेषु ये
क्षाय्या वनारीनि एश्रया ॥ सामंतरहितो राजान भवन्ति चिरयुषः ॥ ४९ ॥ **भा** नदी
कातीरकोरुषः आधारनभया कीस्त्री मंत्रानभया को राजा धैरैताकदेन ॥ ५० ॥
यदीच्छेच्छां वती प्राप्तिं त्रिणिनवनकारयेत् ॥ घृतमर्थप्रयोगं च परेच्छेदार्द
शतम् ॥ ५० ॥ **भा** श्रुतिकोशच्छागम्यालेतीनथोककामच्छाडनुपछं क्याक्याभ

॥ बु॥ भा॥

॥ ५१ ॥

न्यानुवापेलनुभयो रूपै जापै लाको व्यवहार भयो अर्काले नृषिकन भस्त्रिसित
भे इगर्नु भयो ॥ एतिका मछाडि दिनु पर्छ पछि सम्प्रती र हंछ ॥ ५० ॥ नकुर्या
इष्ट विश्वास न कुर्यात्तु छल विग्रह ॥ आत्मना पितथा क्रोध मित्र वैर न कारयेत्
॥ ५१ ॥ ॥ इष्ट सित विश्वास न गर्नु छल ले अर्काला इविगार न गर्नु क्रोधी पति
नहुनु मित्र सित वैर न गर्नु ॥ ५१ ॥ कुनय मंत्रि राजानं विप्रं च विषय पति ॥ पुवा
जिनं वृत भुवृं न सेवंति सदा बुधा ॥ ५२ ॥ ॥ अंन्याय गन्धर्मं त्रीको राजा वेश्या को
पोइवा सदा वृत भंग भयाको संन्यासी एतिका सेवान गर्नु ॥ ५२ ॥ कुमं शीनस्ति

॥ राम ॥

॥ ५१ ॥

विश्वासं कुभार्यायां कुतोरतिः ॥ कुः राज्येनास्ति निवृत्ति कुदेशेनास्ति जीवितम् ॥ ५३ ॥
॥ भा ॥ कुमं श्रीछेउ विश्वासहुदै न कुस्त्रासितरतिहुदै न . कुराज्यमानि वृत्तिहुदै न
कुदेशमानि वृत्तिहुदै न जीवनवृत्तिपनिहुदै न एस्त्राकनत्पागगर्नु ॥ ५३ ॥ नास्ति
सत्यं सदाचौरै न सौ च्यवृषत्तापतौ ॥ मघपेसु हृदं नास्ति घृतकाले त्रयं नहि ॥ ५४ ॥
॥ भा ॥ चौरछेउ सत्यहुदै न वेश्पाकोपोइवास्त्रराछेउ भुविछे न मतवाललेइएरा
षतैन जुवायाछेउति नैथो कै छे न ॥ ५४ ॥ द्वौविषौ विव्रममिंचदस्यत्यो गुरुशिष्य
यो ॥ अंतरं नैव गंतव्यं हरस्य वृषभस्य चः ॥ ५५ ॥ भा ॥ उइवास्त्रराकामारुमारुवा

॥ ७ ॥ भा ॥

॥ ५२ ॥

स्रगारअग्निकागुरुशिष्यका ॥ लोगन्यास्वालीका ॥ श्रीमहादेवरवसाहकामाख्याय
नजांतु नवसनु ॥ ५५ ॥ लोकजात्राभयत्रातादाक्षिरपंत्यागशालता ॥ पंचयवनवि
घतेनकुर्यात्तत्रसंगतिम् ॥ ५६ ॥ लोकव्यवहारभया ॥ लज्जा ॥ तपस्या ॥ त्यागीइपा
चथोकनभयाकादेसमानवधुवस्यागतिहुनगाहोछ ॥ ५७ ॥ नांजनंभुक्तताया
निवैकल्पंचवहुकृतम् ॥ ननारीस्थितवुद्धि ॥ स्यान्नमूर्खसंस्कृतं वदेत् ॥ ५८ ॥ आगा
जलकैलेपनिसेतोहुदैनशास्त्रज्ञान्याछेडकपटहुदैन ॥ स्वाधीछेडस्थिरवुद्धिहुदैन
मूर्खछेडविवेकहुदैन ॥ ५९ ॥ मराशेषोविशेषभ्रष्टाविशेषस्तथैवच ॥ पुनर्वद्वय

॥ राम ॥

॥ ५२ ॥

तेनस्मान्नस्माच्छेषंनकारयेत्॥५८॥**भा** सगकोशेषअग्निकोशेष रोगकोशेषराघनु
छैनडसैराष्यापछिफेरिडत्पतिहुंछ तेसकारणालेशेषमेटिराघनुपछ॥५८॥ उ
देगकलहः कडुयुतमघपरस्त्रियः॥ निशामैथुनमालस्यंसेवतेतद्विवर्द्धनं॥५९॥
॥भा॥ उदेग कलह कंडु मघपान परस्त्री निशामैथुन आलस्य सेवानतिवटा
योडतिवटछ॥५९॥ परदारपरस्त्वंचपरवारंपरस्यच॥ परिहासोगुरुस्थानेय
त्ततःपरिवर्जयत्॥६०॥**भा** अर्काकोधनभयो परस्त्रीभयो अर्काकोअपवाद
करोभयो गुरुकाअगाडीहास्यगुर्नुभयोएतिथोकयत्तगरिगर्नुपछ॥६०॥ परोक्ष

॥ व. भा. ॥

॥ ५३ ॥

कार्यहंतारप्रत्यक्षप्रियवादिनं ॥ वर्जयताहशं मित्रविषकुंभपयोमुखम् ॥ ६१ ॥ भा. प
छित्तिरविगान्धासासुत्येसहाड्या. एस्ताइष्टमित्रलाइछाडनुपछं योकस्तोहो
भन्याविषकाधैलामाथिवाटुदहालित्यायाजस्तो ॥ ६१ ॥ कुदेशचकुहतिचकुभा
र्याकुनदातथा ॥ कुडव्यंचकुभोन्यंचवर्जयतपंडितः सदा ॥ ६२ ॥ भा. कुदेश. कुह
तिकामकुचरिचकास्त्री. कुनदि. कुडव्य. कुअन्न. तानिजनलेयोसवैछोडनुपछं
॥ ६२ ॥ उर्वशीयदिरूपेणारंभायदिति नोत्तमा ॥ गोपालीमेनकाचैववर्जनीया
परस्त्रिय ॥ ६३ ॥ भा. उर्वशी. रंभा. तिनोत्तमा. गोपालीमेनिका. गोपाली. मेनिका.

॥ रामः ॥

॥ ५३ ॥

आदिगरियाकाअप्सराजलिराशुभयापनिपरस्त्रीभयाकोहेनुछैनछोडिहालनु
॥६३॥ येषुकार्येषुविदेषुसहस्रायिफलोदय॥ विपत्तिषुमहाशेषाःपरिवर्जवि
चक्षरा॥६४॥ भा॥ केहि कार्यगरिकनसाफल्यचाडैभयाकोभयापनि काजका
ममाफजितभयापनिपछिविपत्तिमा निसफलहुन्याकार्यनाशहुन्या शेष
हुन्याकाम विद्या ज्ञानीजनलेछोडनुपर्छ॥६४॥ भक्ताभक्तंचसादृश्यंकार्य
कार्यंचतुल्यता॥ सदाकार्येषुसंदेहंभेतव्यंसर्वदावुधैः॥६५॥ भा॥ भक्तअभक्तसम
तुल्यगर्वासदाकाजमासंकामान्याएस्तामालीककनज्ञानीजनलेछोडनुपर्छ॥६५॥

॥ पु. भा. ॥

॥ ५४ ॥

भेतव्यं मकुलीनानां राजापरोपजीवताः ॥ भेतव्यं ज्ञातशत्रूनां कृत्वा पूर्वोपकारिणं
॥ ६६ ॥ भा. ॥ अकुलीदेषिडराउनुपछं ज्ञानिभयाकाशत्रुदेषिपनिदराउनुपछं परा
पूर्वदेषिकोशत्रुसितपनिडराउनुपछं ॥ ६७ ॥ पादपानां भयं वातः पप्रानां शिशि
रो भयम् ॥ पर्वतानां भयं वज्रं जंतुनां द्विपदो भयम् ॥ ६८ ॥ भा. ॥ तृषण्णकनवायुको
भयं हुंछु. कमलकनतुसारको भयं हुंछु पर्वतकनवजुको भयं हुंछु. जंतुक
नमभनिसको भयं हुंछु ॥ ६९ ॥ मातायदिविषदद्यात्पिता विक्रियते सुतं राजा क
रोति चांस्यायं शरणां कस्य जायते ॥ ७० ॥ भा. ॥ आमा लेविषपुत्रायो भन्यावावाले

॥ ए. म. ॥

॥ ५४ ॥

बेचिरियोभन्याराजालेअन्यायगन्योभन्याकसैकाशरणागयापनिरक्षाहुदैतन
॥६८॥ यत्रराजास्वयंचौरः समंत्रीसपुरोहितः॥तत्राहंकिंकरिष्यामियतोर
क्षाततोभयम्॥६९॥राजाआफैचौरभयाकोदेशमामंत्रीपुहितपनिचौर
हुंछएलादेशमांकसकोक्यालागछजाहारक्षाहुन्याठाउछउसैठाउमा
भयमात्रैहुंछ॥७०॥विधातालिखितायस्यललाटेक्षरमालिका॥दैवोपिन
हिशक्रोतिसलिख्यलिखितंपुनः॥७१॥विधातालेकपालमालेप्याजोअ
क्षरदैवलेपनिफेरिमेठिलेपनसत्तैनन्हुलोभन्याकोललाठमालेपियाको

॥ ५५ ॥ भा

॥ ५५ ॥

कर्म हो कर्म मान भया बुद्धि ले माच के हि प्रयोजन दैन ॥ प्रत्यक्ष को हि देवता पुं
गा हो भनि पूजा गर्छन् ॥ को हि दुंगा लडाइ हि उछन् ॥ १० ॥ कर्माणि हि प्रधा
नानि बुद्धिना किं प्रयोजनम् ॥ भाषान् व्यक्तो बुद्धिस्तेन देवो भविष्यति ॥ ११ ॥
कर्म ठुलो हो बुद्धि ठुलो होइन कथान भन्या दुंगा को कथा बुद्धि छरते स्कन दे
वता भनि पूजा गर्छन् ॥ तस्य कर्म ठुलो भनि जान्नु ॥ ११ ॥ कर्मान्यपि प्रधानानि
सन्निकृष्ट्युभयम् ॥ वसिष्ठ रत्न लये पि जान को दुःख भागिनी ॥ १२ ॥ भा
कर्म माले विया को कस्तो हुं छ भन्या वसिष्ठ ज्ञाविले शुभ लग्न हेरि विचार ॥

॥ ५५ ॥

॥ ५५ ॥

रगारिविवाहभुभयोतपनिशिताकनडः खपन्याथाहंस्कारणकर्महुलाहो
॥ ७२ ॥ सानुकुलेविधौतस्मिन् दोषोपिगुणसंहतिः ॥ गुणोपिदोषतांयति
चकीभूतेविधातरि ॥ ७३ ॥ अनुकुलनिकोभयापछिदोषलेपनिगुणहुंछ
विधाताविमुखभयापछिगुणगम्यापनिदोषरुनजांछ ॥ ७३ ॥ किंकरेतिन
रषाजः प्रेज्यमाराः स्वकर्मभिः ॥ प्रायेनैवमनुष्यानावुद्धिकर्मानुसारिणी ॥
७४ ॥ सानिमात्रैभयालेक्याहुंछकर्ममालेधियाकाठाडमानजाइहुदैन ॥
मूर्खकोपनिरेष्यहुंछवुद्धिभन्याकोकर्मअनुसारहुनजांछ ॥ ७४ ॥ हस्तस्य

॥ वृ. भा. ॥

॥ ५६ ॥

भूषणं शनं सत्यं कंठस्य भूषणं ॥ श्रुतं च भूषणं कर्णभूषणं किंप्रयां जनम् ॥

७५ ॥ भा हात को गहना शना गर्तु हो. कंठ को गहना सत करे वो सनु हो. का
न को गहना. धर्म कथा सुनु हो अरु गहना लाया को क्या प्रयोजन छ ॥ ७५ ॥

चरित्र भूषणं स्त्रीणां दुमाराण्युष्य भूषणं ॥ स्ववृत्ति भूषणं पुंसां पत्नीनां भूष
णं कृपा ॥ ७६ ॥ भा स्त्री को गहना सुचरित्र हो रूप वृक्ष को गहना फल फल फ

लाडनु हो. पुरुष को गहना आक्रा स्ववृत्ति हो. स्वामि को गहना कृपा राघनु हो

॥ ७६ ॥ नक्षत्र भूषणं चंद्रनारीणां भूषणं पतिः ॥ पृथिवी भूषणं राजा शीलं

॥ रामः ॥

॥ ५६ ॥

सर्वत्रभूषणं ॥३३॥ **भा** तारागणको गहना चंद्रमा हो. त्वासी को गहना आका
त्वासी हो सवै को गहना शील स्वभाव हो ॥३४॥ महतावरि भवं श्रेष्ठं न नीचमा
न मुत्तमम् ॥ कंशारिपादघातेन कालीयस्य विभूषणं ॥३५॥ **भा** दुल्लामानि स
ले अपमानगम्यापनिनिको मांद ॥ **भा** लामानि सले मानगम्यापनिनिको हो
कसो हो भन्या. श्रीकृष्णजी का पावले कालीन धनगर्दमा कालीना गकन शो
भा भयो थोत सै हो ॥३६॥ शुचिभूमिगतंतो यं यत्र रेपो न विद्यते ॥ लेपास्थानं
परित्यज्य अन्यस्थानं शुचिः शुचिः ॥३७॥ **भा** भूमिमा गया को पानि शुचिः शु

॥ ५० भा ॥

॥ ५१ ॥

भुचिवसुलेनलिप्याकोभयाभूमिमागयाकोपानिभुचि परदेशजादावस
रापानिभयाकोजगापवित्रभुचिहुंछ ॥ ५० ॥ सुचिभूमिगतंतोयंसुचिर्ता
प्रतिवृता ॥ भुचिभूमिकरोराजासंतोषोषासराभुचिः ॥ ५० ॥ भा ॥ भूमिमागया
कोपानिभुचि प्रतिवृताभयाकोलीभुचिभूमिमागयाभयाकोराजाभुचिसं
तोषिभयाकोषासराभुचि ॥ ५० ॥ भस्मनाभुध्यतोकांश्यतामुमस्तेनभुध्य
ति ॥ राजसाभुध्यतेनारीनक्षत्रेणभुध्यति ॥ ५१ ॥ भा ॥ परानिदेतकोषुद्रुं
छभूमिलालेकासोभुद्रुंछरजस्वताभैस्त्रीभुद्रुंछदेवेगसंगचल्पाको

॥ रामः ॥

॥ ५१ ॥

याकोमानिसशोभाहुंछु॥८६॥ यज्ञोत्सवंचविषाणांमूर्खानांकलहोत्सवं
पुरुषोत्सवंचना॥१॥ गवोनांचतृणोत्सवम्॥८७॥ भा॥ शास्त्रोत्साहय
जगर्तुः मूर्खकोत्साहकलहगर्तुः स्वाज्ञीकोत्साहआक्रापसमृगाइकोत्त
साहकमलोघास॥८८॥ अग्निहोत्रफलंवेदः शीलवृत्तिफलंभक्तम् इति
पुत्रफलाना॥ इतभुक्तफलंधनम्॥८९॥ भा॥ वेदकोवलअग्निहोत्रीहुनशा
स्वज्ञान्याकोफलशीलवृत्तिनिकोगर्तुः स्त्रीप्रसंगगयाकोफलपुत्रनुल्पाड॥
नुधनभयाकोफलदानभोगगर्तुः॥९०॥ अग्निर्दहतितापेनसूर्योदहतिरश्मि

॥ ७ भा ॥

॥ ५८ ॥

भिः ॥ राजादहतिरुं डेनतपसादहतिवा सखा ॥ ८८ ॥ भा आगाकोरापलेपोल्
छ सूर्यकोकिरणालेपोल्छराजाकाडंडलेपोल्छवा सखाकानपस्याले
पोल्छ ॥ ८९ ॥ शनसानंमृतंमानं संकरेणमथितंदधि ॥ तर्जन्यादतघर्षचतु
ल्यंगोमांसमक्षरां ॥ ९० ॥ भा सनसाकडसैन्याकोमासुहातलेमथनगम्याको
रहि तर्जनीलेदतिवनगम्याकोमासुतुल्यछ ॥ ९१ ॥ नहंन्यानमतिंद
घावध्यमानंनदश्यते ॥ त्रयः संकापरित्यज्यभक्षमासंयुधिहिर ॥ ९२ ॥ भा आ
कुलेकाटुमार्तुछैन मारभंतुपनिछैन अरुलेमान्याकोहेर्तुपनिछैन हे

॥ रामः ॥

॥ ५९ ॥

पुष्पिष्ठिरस्य तितिनथो कसंकाछोडिकनमा सुषायाको पापछैन॥८५॥ नमोस
भक्षणे दोषं नमयं नच मैथुनं॥ पुष्पिष्ठिरेव भूतानां निवृत्तिस्तु महाफलम्॥८६॥
॥ भा ॥ सुषायाको दोषछैन मैथुनगत्याको पनि दोषछैन प्राणिको सो वृत्ति
हुनतै पनि एतिनगत्याको भया महाफल हुन्छ॥८७॥ चतुःसागरपर्यन्तां यो द
द्या एषि वीमि मासु॥ नखायं चापि यो मानसं तुल्यमेव विदुर्बुधा॥८८॥ भा ॥ चा
रसमुद्रकामभ्यसमाभयाको एषा दानगत्याको पुन्यरमा सुनघायाको पुण्य
एकै हो भनिक ह्याको छ॥८९॥ अग्निरापस्त्रियो मूर्खो सर्पराजकुलानि च॥

॥ ७ भा ॥

॥ ६० ॥

नित्येवोपचारेण सद्यः प्राणाहराणि घट् ॥ ५४ ॥ भा ॥ आगोभयोपानिभयोस्त्रि
भयोः सूर्यभयोः सायभयोः राजाभयोः इतलेसदाऽपचारगरिकनप्राणा
हरणगर्दछत् ॥ ५४ ॥ सुकृमान्संस्त्रियोद्वावाला कर्ततृणोदधिः ॥ प्रभाते
मैथुनं निजासद्यः प्राणाहराणि घट् ॥ ५५ ॥ भा ॥ सुक्याकोमासुबुदित्वास्त्री
विहानकोमैथुननिजाः तरुणादहिरितिथोकलेचाडै प्राणाहर्दछ ॥ ५५ ॥ सद्यः
मांसं घृतं सद्यवालस्त्री शीरभोजनं ॥ उल्लोदकतरुछाया
सद्यमासुः साजिषुः तरुणास्त्रास्त्रीः तातोपानिशीरभोजनरूपको

॥ रामः ॥

॥ ६० ॥

छाया एति छथोकले चाडै प्राणावदाडछ ॥ ८६ ॥ अत्रादष्टगुरांपिष्टं पिष्टादष्ट
गुरांपयः ॥ पयसादष्टगुरां मांसं मान्सादष्टगुरां घृतम् ॥ ८७ ॥ भा ॥ अत्रको
आठगुरावठिरोटिमाछ रोटिकाआठगुरावठिडुदमावलहुंछ ॥ उदकोआ
ठगुरावठिमासुमावलहुंछ ॥ मासुकोआठगुरावठिघुमावलहुंछ ॥ समान
लेहत्तै प्रकारले पाना गर्छन् ॥ ८८ ॥ पंचक्षिप्रं प्रणशंति धधनलुचश्च योनरः ॥
अतिमाभीचकाभीचगुरुदेषीतथैवच ॥ ८९ ॥ भा ॥ एति पाचजना चाडै नाशहुंछ ॥
कोको मन्था १ अतिलोभी १ अभिमानि २ छिनाम्बा २ गुरुनिंदागर्वा ४ अतिरिसाहा

॥ ५ भा ॥

॥ ६९ ॥

॥ ५ ॥ एति पाच जनाहुन् ॥ ६८ ॥ गोमिविषैश्च यदैश्च सतिभिः सत्यवादिनीः ॥ अ
लुब्धदानशीलैश्च सप्रभिर्ह्ययते सं ॥ ६९ ॥ ॥ गा इवास्मिन्नावेद सति देवदेव
सत्यवादी भलाभीराता एतिसातते पृथ्वीधारणागमाकोछ ॥ ७० ॥ अस्तारे
पिह संसारे सारमेतचतुष्टयम् ॥ काशीवासगतां संगो गंगा भः शंभु पूजनम् ॥
१०० ॥ ३०० ॥ ॥ ए स असार संसार मासार भन्या को नारथो कछु वया कया भन्या
काशीवासगर्तु सज्जनसगवसनु गंगास्नानगर्तु श्रीमहादेवपूजागर्तु एति
करोसारहो ॥ १०० ॥ ३०० ॥ इति श्री उद्दिचानको सारसंग्रहे नीतिसारे चानकच

॥ रामः ॥

॥ ६९ ॥

॥ दु. भा. ॥ प्रिकृतं श्लोकभाषायां तृतीयशतकं समाप्तं ॥ ३ ॥ शुभम् ॥
॥ ६२ ॥ श्रीशाकेसम्बत् ॥ १६३५ ॥ सातमिति श्रावणवदि ॥ रोज ॥ शुभम् ॥

॥ रामः ॥

॥ ६२ ॥

श्री गुरु नमो भगवते वासुदेवाय

श्री गुरु नमो भगवते वासुदेवाय
2362
ASHA ANAND

2362